LUCEAFĂRUL

REVISTA „ASTREI BĂNĂȚENE“

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII“
SIBIIU

CUPRINSUL:

Din vremuri bătrâne Românii sunt poporul cel mai vechiu și mai numeros al Banatului . . . . **Redacția**
Balada Sângelui . . . . . **Leonard Divarius**
M. Eminescu (poezie) . . . . . **Ion Potopin**
Trecute vieți din granița bănățeană . . **Dr. Cornel Corneanu**
Moartea Copilului (poeme) . . . . . **Grigore Bugarin**
Alegerea lui Alexandru Mocsonyi în anul 1896 . . . . . **Dr. A. E. Peteanu**
In inimi de moți înverzesc păduri . . **Ion Th. Ilea**
Incertitudine . . . . . **Ana Halas**
Calul de lemn . . . . . **Mia Marian-Jaleș**
CRONICI:
Cronica Literară . . . . . **P. Pârvulescu**
Cronica Plastică . . . . . **Grigore Bugarin**
Cronica Muzicală . . . . . **Grigore Bugarin**
Cronica Științifică . . . . . **Dr. Halmageanu-Popa**
INSEMNĂRI
PARTEA OFICIALĂ

ANUL VII — 1941

LUCEAFĂRUL

REVISTA ASTREI BĂNĂŢENE

Anul 1941

Din vremuri bătrâne

Românii sunt poporul cel mai vechiu şi mai numeros al Banatului

Banatul nostru drag este una din provinciile cele mai de seamă şi mai vechi ale românismului.

Nimic n'a clintit pe români din străvechile lor aşezări.

Şi a fost de mirare, cum de românii au înfrânt toate urgiile, vrăjmăşiile şi piedicile în calea existenţei lor aşa de des ameninţate, numai prin ei înşăşi, fără scut şi ajutor din vreo parte!

Numai aşa se explică rămânerea lor pe loc, dârza rezistenţă şi hotărîre de a nu părăsi vetrele strămoşeşti, că românii au avut conştiinţa dreptului lor asupra acelui teritoriu, fiind ei cei mai vechi muncitori şi stăpâni ai ogoarelor şi munţilor de acolo.

Din vremuri ce se pierd în istorie, românii s'au născut din amestecul agatirşilor cu al dacilor la început, şi al amândurora cu al romanilor în urmă.

Cele dintâi drumuri ale romanilor, sunt dealungul răului Savei la Dunăre şi dela Dunăre (Porţile de Fier) spre Tapia şi deschizăturile de văi spre Ardeal. Urme de cetăţi, şosele şi canaluri s'au descoperit pretutindeni.

Intre anii 101 şi 271 glorioşii ostaşi ai Romei au desăvârşit romanizarea provinciei prin administraţia, cultura, civilizaţia şi obiceiurile lor întipărite definitiv în sufletul şi mintea băştinaşilor, făcând posibilă pela sfârşitul veacului al III-lea după Christos formarea viguroasă a poporului român deja încreştinat chiar în originile sale.

Atât de puternică a fost această romanizare, încât înfrăţirea cu pământul a suportat orice sguduitură ulterioară.

Deci numai prin prezenţa generală, deasă şi trainică a

românilor poate deduce oricine, prieten sau dușman, neclintita și covârșitoarea stabilitate și continuitate a neamului nostru între Dunăre, Tisa și Mureș.

S'a întâmplat, că în cărțile de istorie timp de sute de ani deabia se amintește de poporul de jos, de adevărații locuitori ai Banatului, și se glorifică în schimb mai degrabă comandanții și cârmuitorii cari au pus mâna vremelnic pe acel pământ.

Asta nu însemană însă, că populația cea mare, adânc înfiptă în inima provinciei bănățene, ar fi dispărut și părăsit pentru un timp cât de scurt acele plaiuri.

In ceasuri grele de războaie, de boli și de persecuții, românii au găsit adăposturi primitoare în munții bănățeni atât de întinși și de prieteni lor. Dupăce pacostea a trecut, românii au reapărut pretutindeni, neîngăduind cotropiri și răpiri ale proprietăților lor bătrânești.

Banatul a avut în frunte prinți, voevozi și cnezi români. La ivirea ungurilor, românii bănățeni își aveau voevodatul lor în frunte cu Glad, apoi cu Ahtum. Rânduelile românești au fost respectate. Banatul avea banii (de aici *Banatul Severin)*, comiții și căpitanii săi, dintre cari cei mai vestiți au fost Ozora, Paul Chinezul și Iancu Huniade (cu castel la Margina, adus zestre de soția sa Elizabeta de Margina).

După 1526 când turcii năvălesc în Europa Centrală și zdrobesc armata ungurească la Mohaci, se întâmplă oarecari schimbări, însă *8 districte românești* își păstrează întreaga lor autonomie în părțile Caransebeșului, Lugojului, Almăjului și Clisurei.

PĂȚANIA SPĂHIILOR DIN BANAT

Evident, că marii moșieri, grofii, domnii de pământ au căutat să se cuibărească în Banat.

Dar le-a mers foarte rău.

Intâi de toate pentrucă țăranii români s'au răzvrătit contra lor în 1437, când Gheorghe Doja a trecut prin foc și sabie *spăhiile* (latifundiile) din Banat.

Apoi: turcii n'au fost prea volnici cu localnicii, dimpotrivă au lăsat neatins drepturile de proprietate ale românilor.

Așa s'a întâmplat că de repetite ori bănățenii au făcut cauză comună cu turcii, ridicându-se contra *imperialilor*. E cunoscută răscoala românească din 1739 împotriva administrației prea lacome de impozite.

Un lucru bun de tot am moștenit de pe urma turcilor: în

Banat au fost împiedicate toate încercările lacome de acaparare ale grofilor pe cari turcii nu-i puteau suferi.

Ca o urmare fericită a libertăților de cari se bucura poporul în toată această vreme, avem raporturi de iobăgie cu mult mai blânde în Banat. Românii de acolo erau, ce e drept, siliți să lucreze și pe marile moșii, însă aveau și proprietatea lor particulară de care nu se atingea nimeni.

In această privință Banatul avea o poziție cu mult mai favorabilă decât Ardealul, inundat de castele și latifundii deale magnaților și nemeșilor unguri.

BINE ȘI RĂU SUB STĂPÂNIREA IMPERIALILOR

Alungarea turcilor din Banat în 1718 de către oștile imperiale (pretinse creștine) a provocat modificări mari acolo.

O modificare a fost bună și se văd până azi consecințele: în 1767 împărăteasa Maria Terezia înființează trei regimente de graniță (unul germano-sârbesc în Panciova, altul sârbo-român în Biserica Albă) dintre cari ai treilea curat românesc în Caransebeș. Așa s'a înființat *Comunitatea de Avere* care există până astăzi în Caransebeș cu o administrație aparte, ca avere comună a tuturor comunelor noastre din Almăj și Severinul de Jos (dela Dunăre).

In acel *confiniu* militar (armată de graniță) românii bănățeni s'au bucurat de o organizație a lor care a priit foarte mult existenții lor și care a susținut curajul afirmării lor economice și culturale timp de aproape două secole.

Incolo imperialii au pus dări grele, de nu mai știa încotro să apuce românul.

Cele mai grase pământuri cultivabile le-au dat unor străini anume aduși din locuri foarte departe, așa numiți *coloniști* obligați să plătească bine fiscului. Românii au fost sistematic izgoniți din planul colonizărilor de pe urma „pustiirilor" turcești.

S'au mai adus din Balcani peste 500.000 sârbi pe cari i-au așezat îndeosebi pe malurile roditoare ale râului Tisa și le-au dat privilegii foarte mari. Episcopii lor au primit drepturi exagerate de a conduce și bisericile românești. Ba după despărțirea religioasă dela 1700 din Ardeal între românii de acolo, arhiereii sârbi își întinseseră jurisdicția chiar și asupra Sibiului.

Era firesc ca împotriva cruntelor nedreptăți românii bănățeni să pornească o luptă aprigă.

Nu putea fi tolerată deposedarea economică și religioasă.

CONDUCĂTORII DE ERI AI POLITICEI ROMÂNEȘTI ÎN BANAT

Cele mai de frunte figuri de învățați pe cari i-a da Banatul românesc au fost preocupate de combaterea aservirii economice și religioase.

Cum puterile lor erau prea slabe ca să repare situația economică — și a trebuit să vină România Mare ca să institue adevărata dreptate! — toate încordările s'au îndreptat în direcția separării de biserica sârbească.

Paul Iorgovici savantul își are partea sa de luptă; el face și o gramatică românească întemeiată pe principiul romanității.

Țichindeal, Diaconovici Loga și Moise Nicoară au partea leului în crearea învățământului românesc deosebit de cel sârbesc (în 1812 se întemeiază Școala Normală din Arad).

Tincu Velea e preot și istoriograf și ține legătura cu Șaguna desrobitorul.

Damaschin Bojincă e profesor la Iași, ajunge ministru și nici o clipă nu uită pe cei de acasă.

Andrei Mocioni e conducătorul care hipnotizează masele și dă o luptă de proporții extraordinare de desiobăgire de sub ierarhia bisericească a sârbilor.

Emanoil Gojdu e prefectul Severinului și mecenate, gata să jertfească toată averea pentru binele bisericii românești.

Eftimiu Murgu a crescut la școala revoluționară a lui Ion Câmpineanu, alături de Bălcescu, Brătienii, Goleștii, Rosetti, ș. a. și ține în înflăcărată adunare în 15 Iunie 1848 în Lugoj în care cere înființarea *Căpitănului românesc în Banat.*

Dr. Paul Vasici, este unui dintre cei mai iluștri dascăli (inspector școlar al mitropolie de Sibiu) membru al Academiei Române.

Generalul Traian Doda este un erou, gata să-și depună mandatul în parlamentul din Budapesta din cauza neîmplinirii revendicărilor românești în Banat.

Emanoil Ungureanu e pilda jertfei altruiste în favoarea instituțiunilor românești.

Coriolan Brediceanu este avocatul și luptătorul care nu cunoaște odihnă în slujba neamului, fiind adeptul și executoriul principiilor lui Mocioni. Atât de popular era Brediceanu, încât poporul i-a făcut cântecul:

Nu-i român ca bănățeanu
Bănățeanu ca Lugojanu
Lugojan ca Brediceanu!

Aurel C. Popoviciu, marele patriot român.

Valeriu Branisce este ziaristul de profundă cultură, care a

redactat aproape toate gazetele de frunte ale familiei Mocioni („Dreptatea", „Drapelul") a scris numeroase studii şi a ţinut nenumărate conferinţe în societăţile noastre din trecut.

MARILE FIGURI CULTURALE

Dar un popor nu se mândreşte numai cu bărbaţii săi politici, cari tind să îmbunătăţească traiul şi să facă legiuiri mai corespunzătoare nevoilor publice, ci şi cu creatorii în ştiinţă, cultură şi artă.

Iar Banatul a fost înzestrat din belşug cu oameni eruditi în această privinţă.

Andrei Mocioni, dr. Vasici, Atanasie Marienescu, Vichentie Babeş şi Valeriu Branisce, au fost membri ai Academiei Române.

Dr. Vichentie Babeş a fost cel dintâi director-inspector al celor 500 şcoli româneşti din Banat a redactat în Budapesta *Albina* Micionilor şi a susţinut o viaţă întreagă procesele de proprietate împotriva sârbilor.

Dr. Gheorghe Popovici, fost protopop al Lugojului, a scris o foarte documentată Istorie a Banatului.

Dr. Ion Sârbu din Rudăria Almăjului a fost admirat pentru vasta istorie a lui Mihai Vodă Viteazul, premiată de Academie.

Dr. Iosif Olariu trecea drept cel mai mare erudit al bisericei ortodoxe în materie de dogmatică şi ilustră catedra seminarială din Caransebeş cu un prestigiu neatins de altcineva.

Dr. Iosif Popovici e prea cunoscut prin studiile sale de filologie cu cari a distins catedra universtară din Cluj până la moarte.

Un preot eminent a fost *Partenie Gruescu* din Sinteşti, care a dat dovadă de cunoştinţele sale istorice şi agricole scriind monografia temeinică a comunei sale parohiale.

Patrichie Drăgălina a fost vlăstar al familiei ilustre bănăţene care a dat neamului câţiva generali vestiţi, unul erou în războiul cel mare. El a prezidat *Comunitatea de Avere,* a funcţionat ca profesor la seminarul din Caransebeş şi a scris cu peană măiastră o Istorie a Banatului Severin.

APRECIERI COMPETENTE DESPRE VIRTUŢIILE ŞI STĂRILE BĂNĂŢENE

Dacă ne-am referi cu exclusivitate la mărturiile sau opiniile scriitorilor români, apoi desigur am fi invinuiţi că nu suntem obiectivi şi că ne tragem spuză la oala noastră proprie.

Deaceia invocăm judecata unor străini, cari nu pot fi bănuiți de parțialitate.

Cel mai mare și mai capabil să se pronunțe în perfectă cunoștiință de cauză este desigur *împăratul Josef II,* prieten devotat al celor de jos. El era doar prinț moștenitor, când a fost tirimis de maică-sa împărăteasa Maria Terezia, să ancheteze niște plângeri în Banat. Scoatem din cărți judecata dreptului și inimosului Impărat. Insuși talentatul istoric Patrichie Drăgălina se ocupă pe larg despre inalta vizită în Făget și împrejurimi, în tot locul blamând mizeria și condamnând nepăsarea autorităților și oprimarea bieților plugari, scandalizându-se de drumurile proaste.

IATĂ CE REFLECȚII ARE IMPĂRATUL JOSEF II:

— *Cu valahii aci încă foarte sclăvește se tratează, ei nici nu se socot moșneni ai pământurilor lor. A fost mare greșeală, că pentru alți coloniști li s'au luat cele mai bune holde și pe dânșii i-au mânat în alte locuri, cu toate că ei sunt cei mai vechi locuitori ai provinciei.*

In aceste două propoziții Impăratul Josef II confirmă datele expuse cu ceva mai înainte cu privire la: a) deposedarea românilor și scoaterea lor din evidențele colonizării; b) tratarea neomenească a românilor ca și când ei n'ar fi vechi proprietari ai locurilor; și c) sublinierea, că *românii sunt cei mai vechi locuitori ai Bănatului.*

Mai trebuie noi să insistăm asupra vederilor clare și exacte ale marelui prieten al celor umili?

Judecata împărătească are valoare de document față de oricine și pentru toate vecaurile înainte!

Ne exprimăm și astăzi recunoștiința față de adevărurile stabilite cu un veac și jumătate în urmă!

Și să mai auzim și alt glas tot atât de temeinic și de obiectiv: este al istoricului Griselini care a petrecut patru ani în Banat la reședința Guvernatorilor și a scris între 1773—1780, renumita sa Istoria Banatului Severin, apărută în Veneția și tradusă în românește decurând (1926 în Timișoara).

Se spune, că celebrele scrisori din Banat ale lui Griselini ar fi emoționat profund Curtea din Viena, care s'a decis să trimită pe Prințul moștenitor Josef II tocmai pentrucă să verifice constatările lui Griselini, care a arătat în culori negre stările bănățene stăruind și asupra defectelor Românilor.

Tocmai pentrucă Griselini a ținut să vorbească despre bune

și rele cu un spirit pătrunzător, nemenajând pe nimeni, însemnările sale merită a fi și mai demne de crezare.

Din istoria lui Griselini desprindem următoarele constatări:

Printre națiunile Banatulu, Valahii sunt cei mai numeroși. (p. 158).

Ei se numesc români sau Rumagnesch și dovedesc îndeajuns prin limba lor, că sunt de origină română (159).

Și într'adevăr că *Valahii din Banat sunt unica națiune, care fără nici o deosebire se pricepe la orice muncă.* (p. 164).

Printre virtuțile bănățenilor enumeră ospitalitatea:

Spre comoditatea călătorilor, pentru ca aceștia și vitele lor să găsească pretutindeni apă ,ei își fac o adevărată plăcere în a săpa fântâni dealungul șoselelor, ei ridică cruci care indică drumul călătorului, aleargă cu bunăvoință într'ajutor când sunt chemați și însoțesc călătorul la distanțe lungi până ce acesta se află în siguranță. (p. 168).

Că Valahilor nu le lipsește industria ne-o dovedesc îndeajuns uneltele casnice și economice, care se găsesc la ei și care sunt opera mâinilor lor. Broderia de bumbac, mătase, uneori amestecate și cu fire de aur fals precum și dantelele cu care femeile valahe își împodobesc cămășile, sunt toate propria lor muncă. (p. 170).

Dar să vedem cum judecă raporturile speciale din Banat un tânăr scriitor transilvănean care deabia are 22 de ani.

Este vorba de Alexandru Papiu Ilarian:

„Românii din Banat nu erau atât de expuși incurgerilor (năvălirilor) externe în secolele trecute, neîncomodați de elemente străine, în mijlocul lor puteau mai ușor să-și susțină mai întreagă autonomia provinciei și individualitatea lor națională decât frații lor transilvăneni și ungureni.

(Din Istoria Românilor din Dacia Superioară I p. 141, Viena 1852).

DREPTURI DEFINITIVE ASUPRA BANATULUI

Dar să consultăm și statistica — această știință rece și atât de grăitoare —privitoare la raporturile de populație acolo.

Acelaș străin Griselini, culege din evidențele oficiale dela reședința Guvernatorilor, Președinți administrativi din Timișoara, următoarele date neîndoelnice:

La 1770 în 11 districte din Banat (Becicherec, Caransebeș, Ceacova, Cenad, Lipova, Lugoj, Timișoara, Vărșeț, Orașul Timișoara, Vinga și Chichinda) erau:

183.450 români
78.780 sârbi
8.683 bulgari
43.201 germani, francezi și italieni
5.272 țigani
363 evrei.

In această statistică nu sunt cuprinse rezultatele conscrierii din districtele Panciova, Ujpalanca, Mehadia și din 23 sate pur românești din jurul Caransebeșului. Conscrierea este din 1774 ordonată de contele Clary antecesorul contelui Brigido președintele administrativ care a invitat pe Griselini în Banat.

E o situație extrem de favorabilă Românilor. Este cuvântul realității însăși, nediformată de nici un calcul lăturalnic. Acesta este adevărul asupra populației al cărei destin este identificat pe vecie cu pământul întregului Banat.

Și nu ne putem opri să nu mai remarcăm următoarea reflecție a lui Griselini asupra educației plăcute și subțiri a Românilor:

„Eu cunosc Valahi care prin educație și contactul cu lumea și cu studiile au devenit cei mai plăcuți și mai folositori oameni. Și prin aceasta nu am spus totul, căci marele Ioan Huniade, regele Matei I și Pavel Chinezul făceau parte din această națiune. (p. 171 Griselini).

E măgulitor pentru noi să deținem un atare certificat despre calitățile morale superioare, de veritabil neam ales și cu deprinderi nobile, aristocratice și dominatori în Banat.

Balada sângelui

Porneşti un val de sânge străfulgerat de dor
Şi vezi cum se destramă în calea lui furtuna,
Stejaru-şi despleteşte cutremurat cununa
Şi vulturul s'opreşte din faînicul lui sbor.

Porneşti un val de sânge, arzând în vâlvătăi,
Spre porţile cetăţii duşmane, cât de grele,
Şi fierul se preface în pulbere de stele
Ce 'nvăluie coline şi-aprinde besna'n văi.

Porneşti un val de sânge, întunecat de chin
Şi 'n drumul lui vezi brazda că se preschimbă 'n munte,
Şi iea în creştet valul şi peste idduri punte
Intinde până 'n zarea pierdută în senin.

Porneşti un val de sânge cu rădăcini în glii
Şi dacă-ţi pleci urechea auzi cum din morminte
Se 'nalţă svon de clopot, de arcuri şi de flinte,
Insufleţind pământul cu morţi de-a-pururi vii.

Porneşti un val de sânge pe râu 'ngălbenit
De-argila 'n care veacul povesteă şi-o trăieşte
Şi-odată vezi când apa cu aerul se uneşte
Că-i un drapel ce 'ntregul întins l-acoperit.

Porneşti un val de sânge cu-avânt de Prometeu
Şi munţii-şi pleacă fruntea şi piscul se prăvale,
Nu-i forţă 'n lumea asta să-i poată sta în cale.
In faţa lui tac toate! In sânge-i Dumnezeu!

Leonard Divarius.

---

*) Din poemul dramatic „Liberatorul".

M. Eminescu

Un rug, sub cer, sunt Doamne, aprins de mâna Ta
dar tot mai albă creşte a gândului brânduşă
oricât de 'nalte flacări pe fruntea mea ar sta
mereu, măreţ, voi arde, dar nu voi fi cenuşă!

Că'n mine cumpănite sunt aprige comori
şi port din leatul veşnic adânc investitura:
furtuna să nu-mi frângă lăuntrici sicomori
siberii de tăcere să nu-mi îngheţe gura.

Asediat de-arşiţe, s'arunc 'n Aurore
o ancoră de cuget, fluidic să nu curg.
Că'n veacul meu plucesc aceleaşi albe ore.
Iar tainele inundă Ţări brune de Amurg.

Dar cum sub mâna mea smerit stă Universul
din El cioplesc statuia eternului meu vis
Căci dacă nu m'ar strânge din vămi albastre, versul,
Mi-aş risipi profilul afar din Paradis.

Indrăgostit de cale mai pure constelaţii
la braţ cu-aureole stelare să mă plimb
pe fruntea mea cununa de virginele spaţii
Nemuritor să ardă, un paroxistic nimb.
Imbrăţişat de de astre, acolo, pe coline
Unde aripa vremii, de-aramă numai bate
Să scapăr, arătând un drum spre zodii line
Neamului Românesc, ars de Eternitate.

Ion Potopin.

Trecute vieți
în granița bănățeană

de **dr. Cornel Corneanu**

Imperiul otoman își continua expedițiile armate la Dunăre și după capitularea Timișorii dela 14 Oct. 1716. Frecventele invaziuni ce le făceau Turcii în Banat erau întotdeauna întovărășite și de cumplitele boli ale orientului, ciuma și holera, precum și de samsarii clandestini, care râvneau debușeuri în apus.

Se cerea deci refacerea și întărirea centurei de apărare dela Istru și dela trecătoarele „porții orientale", cu „cheile" ei strategice dela Teregova și dela Armeniș.

„Militärgrenzrechte" din 23 Octomvrie 1751 și din 18 Iunie 1754, „Grund gesetze für Militärgrenze" din 7 August 1807 și „Constituția confiniară pentru granița militară croato-slavonă și sârbo-bănățeană" din 7 Mai 1850, cu patentele imperiale și cu normativele ulterioare, constitue temeliile organizației militare a **Graniței bănățene,** cu prvilegii ocrotitoare și cu îndatoriri oneroase pentru populația confiniară. Propretatea, religia, instrucția, — cu școlile ei naționale și „triviale", cu cele trei „oberschule" și cu gimnaziul dela Caransebeș, — industria, comerțul, lucrările publice, fiscalitatea, organizația comunioanelor, obligativitatea militară —, fiind deci reglementate, viața publică și cea partculară, drecționate de un regm sever și disciplinat, deveni ordonată și cu adevărat ostășească.

Unitățile de milițieni, — Banater Landmiliz — cu începuturi în hotărârea împărătească dela 19 Octomvrie 1726 au format cadrele regimentului confiniar iliro-bănățean (1766—1768), ale acelui confiniar germano-bănățean (1765—1768) și ale acelui confiniar româno-bănățean (1768—1769).

Convingându-se împăratul Iosif al II-lea (1741—1790) în călătoria sa informativă din Bănat dela 1768, că „Românii sunt rău tratați și fiind constrânși să-și cedeze altora casa și moșia sunt nevoiți să se mute dintr'un loc în altul, ba char să și emigreze" a dat dispoziții pentru organizarea **„graniței militare valache"** din cele 71 sate, situate între Jupalnic și Marga, cu 7600

case, 21,997 jughere pământ de cultură şi cu 7095 „oameni apţi pentru serviciu militar". (Vezi statistica din 12 Noemvrie 1774).

Din aceşti oameni şi-a recrutat generalul **Paul Dimic de Papilla** (1731—1802), decorat cu ordinul „Maria Terezia", **batalionul românesc din Jupalnic** — Schuppanecker Grenze Walachen Bataillon — (1769—1775) cu 4 companii (Ohababistra, Borlova, Globureu şi Mehadia). Hotărând consiliul de război la 1774 contopirea confiniului militar român cu cel illiric, baronul Papilla organzează la 1775 **regmentul româno-illiric,** — Walachisch-Ilirisches Regiment (1775—1835), cu 14 companii de câte 240 oameni, recrutaţi din cele 113 comune cu 63,007 locuitori ale teritoriului celor două confinii. (Vezi conscripţia dn 27 Decemvre 1791).

Papilla are meritul de a fi stăvilit, cât a stat în fruntea graniţei, dislocarea elementului autohton respingând „propunerea de colonizare a 1000 familii catolice pe teritoriul româno-illiric, deoarece aici e **populaţie destulă"** şi deoarece „în regiunea dealurilor sudice nu pot trăi decât oameni, care s'au născut şi au crescut aici". (Vezi raportul său din 23 August 1780 către comandamentul general bănăţean).

La 1 Noemvrie 1838 ia fiinţă **regimentul confiniar româno-bănăţean Nr. 13** (1838—1872), cu 22 companii de câte 215 soldaţi, — formaţie grănicerească distinctă, încărcată cu gloria bătăliilor dela Custozza, Veneţia, Solferino, Sadova, Lipa, Königgrätz...., ce şi-a binemeritat deviza: „a lui Romul vitejie între noi, Români, să fie"! — La 1 Noemvre 1872 această unitate, comandată de generalul **Ioan Stanoilovici,** care cu bunăvoinţă ortodoxă a cedat cu 16,000 — floreni palatul brigăzii drept reşedinţă pe seama episcopului Caransebeşului şi care a înlesnit şi grănicerilor clădirea la 1868 a casei, în care sunt plasate acum birourile Comunităţii de avere, — fu desfiinţată prin manifestul împărătesc din 9 Iunie 1872 şi înlocuită cu **regimentul de infanterie** No. 43 (1872—1918), a cărui obârşie grănicerească a fost binecuvântată, întocmai ca şi drapelele batalioanelor 3 şi 4 ale Regimentului româno-banatic Nr. 13, la 9 Mai 1866, de episcopul Ioan Popasu (1808—1889).

După jumătatea de veac, în războiul dela 1914—18, aceste batalioane româneşti, comandate de lt. colonel **Sabin Târziu** (1879—1920), originar din Lăpuşnicellul Almăjului şi-au încununat din nou, cu izbânda grănicerească, drapelele lor sfinţite la 31 Iulie 1914 şi de arhimandritul Filaret Musta (1839—1930).

Climatul ostăşesc, creat de această organizaţie specifică a confiniului militar, a dat neamului bărbaţi de valoare care, în mijlocul celor două popoare stăpânitoare, — şi-au păstrat nealterate naţionalitatea şi credinţa strămoşească, iar prin vieţuirea

lor pilduitoare și prin sacrificiile lor, închinate bisericii și culturii românești, au ilustrat și au sporit și patrimoniul național.

Din seria acestor luptători desprindem numai pe cei mai de seamă:

Locotenent mareșal **Alexandru Guran** (1824—1888) fiul locotenentului Moise Guran din Domașnia, a fost comandant de brigadă, conducător al școalei de războiu, șef de secție în ministerul de războiu și director al institutului geografic din Viena. El este autorul hartei militare a monarhiei austro-ungare. A luat parte în războaiele din 1848/49 și în cel dela 1859 împotriva Italiei și s'a dinstins în bătăliile dela Novara, Magente și Turbigo. La vârsta de 54 ani este avansat general de divizie și decorat cu marele ordin Leopold.

Generalul Guran a fost și un apreciat artist și scriitor. Pânzele sale au fost expuse, la expozițiile din Viena și Paris. La expoziția internațională din 1878 dela Paris a fost ales președinte al comisiei austro-ungare. A colaborat la „Familia" lui Iosif Vulcan din Oradea și la publicațiunile românești din epoca sa.

Conducător al coloniei românești din Viena, el era binevăzut și la curtea împărătească. S'a născut la 1824 în Borlovenii vechi și se stinge, regretat de neamul său grăniceresc, în Viena la 18 Mai 1884.

Locotenet mareșal **Teodor cavaler de Seracin** (1836—1901), fiul sublocotenentului Ioan Seracin din Rueni, s'a născut la 5 Februarie 1836 în Caransebeș. A luptat la 1864 contra Danemarcei, la 1866 împotriva Prusiei și în 1878 la ocuparea Bosniei, A comandat divizia a 24-a din Przemysl, iar la 1 Mai 1893 a fost avansat general de divizie.

Ca pensionar a fost membru al corporațiilor noastre bisericești, determinând sinodul eparhial al Caransebeșului să respingă, în ședința din 27 Aprilie 1899, întregirea dela stat a dotațiunii preoțești (congrua). Aceași atitudine a avut-o și în congresul național bisericesc din Sibiu dela 17 Mai 1899.

Cinstitor, din convingere al bisericii și al datinilor ei s'a bucurat de prietenia mitropolitului Dr. Silvestru Morariu-Andrievici (1818—1895) al Bucovinei și a episcopului cărturar Nicolae Popea (1826—1903), care l-a și îngropat la 16 Aprilie 1901 în ziua sf. Paști, în cimitirul istoric al Caransebeșului, la a cărui împodobire a contribuit în calitatea sa de vicepreședinte al „Societăților femeilor române pentru regularea și înfrumusețarea cimiterului gr. ort. român" de sub președinția doamnei **Elena de Iacobich** (1848—25 Aug. 1909), fiica maiorului Mihail cav. de Iacobici (1822—1892), căreia această societate recunoscătoare i-a ridicat la 1927 o cruce comemorativă.

Și fratele său locot. colonelul **Iosif Seracin** (1824—1887) a

luat parte în expedițiile din Tirol dela 1859 și în bătălia dela Sadova, Lippa și Königgrätz din 1866, după ce s'a distins la Ferara în 1849.

Coroana Ungariei, îngropată de Ludovic Kossuth și ministrul său de interne B. Szemere la Orșova în 1849, fu găsită în 8 Septemvrie 1853 de maiorul Kárger. Primlocotenentul Iosif Seracin primi ordinul, ca dimpreună cu locotenenții Adamescu și Iacobici și cu sergenții Isaia Stoica de Hațeg și Ianași Moater în fruntea unei companii de onoare a regimentului rom. bănățean Nr. 13, să-o ducă la Viena, unde au predat-o împăratului la 20 Septemvrie 1853.

Ca președinte al „comisiei locale pentru rescumpărarea servitutelor silvanale al foștilor grăniceri" el și-a evidențiat cu prisosință românismul său. Generalul baron Antoniu Scudier, comisarul provincializării, i-a și adresat semnificativă apostrofă: „...a. wollen Sie den die Grenze noch mit den Zähnen aufrechterhalten? Sie sehn doch, es ist ja alles vergeblich!" Ajunge vicepreședinte al Comunității de Avere (1879—1887), președinte al comitetului parohial din Caransebeș, deputat sinodal și congresual, reprezentant comunal și comitatens și are meritul, ca comandant al companiei din Ohababistra, de a fi reînoit și înfrumusețat bisericile din valea Bistrei.

In menționata „comisie locală de rescumpărare a servitutelor grănicerești" a fost membru și primlocotenentele **Petru Babeu** (1843—1887) din Slatina Timișului, un excelent geometru. El este tatăl colonelului **Petru Babeu** (1864—1915) din Caransebeș se distinge la 1914—15, în apărarea Lemberg-ului și Przemysl-ului. Petru Babeu a fost un distins intelectual. A reorganizat „Librăria și Tipografia diecezană", a scris biografia regelui Ferdinand I (1865—1927) și a sprijinit cu danii importante biserica dela „Piatra scrisă".

In serviciul „Librăriei și Tipografiei diecezane", înființate la 1885 și 1886 de episcopul restaurator Ioan Popasu, a stat și locotenentul **Ioan Lințu** (1855—1929) din Goleț, care a condus 22 ani exactorul diecezan. A luat parte activă în luptele naționale și economice din Graniță, fundamentând cu sprijinul prietenului său Visarion Roman dela „Albina" din Sibiu, cele dintâi nuclee economice în Banat.

Locotenentul mareșal **Mihail cav. de Trapșia** (1838—1896) este fiul locotenentului cu același nume din regimentul confiniar româno-bănățean Nr. 13. S'a născut la Lăpușnicel la 25 Martie 1838 și s'a reliefat în luptele dela Custozza din 1866. La 18 Mai 1893 a fost avansat general de divizie și a fost decorat cu crucea ordinului Leopold. „General eminent, cel mai bun și mai

brav din artileria împărăției" — e nota sa calificativă, cu care trece la pensie.

A decedat la 21 Aprilie 1896 în Graz, dar a fost înmormântat la Caransebeș de arhimandritul Filaret Musta. Averea și-a testat-o eparhiei pentru înființarea unei școale superioare de fete.

Generalul Trapșia a fost activ și pe teren cultural. Are scrieri militare de mare valoare, dintre care „Instrucțiunile de artilerie" au fost traduse și în limba română la 1884 în colaborare cu George Barițiu, care îl aprecia. A mai scris: Aforisme, cugetări și reflexiuni. Și a scris și poezii. In „Cântecul Românului" el izbucnește:

„Nu mai pot eu Doamne,
Prea mult am suferit!

De acum să vadă lumea,
Că și cei dela Români
Vrem viața omenească,
Liberă de tirani.

O jurăm cu toții,
Că de-acii și pân'la moarte
Lupta-ne-vom cu hoții
Pentru altă soarte.

Fie pentru noi dreptate,
Dacă nu, mai bine moarte...

Iar la plinirea unui veac dela revoluția lui Horia (1784), generalul austriac glorifică astfel jertfa „revoluționarului valah": în poezia sa, „Horio, Cloșco și Crișane":

Nu e sacrifiu'n lume
Ce ceriul mai scump îl ține,
Ca sângele de erou
Căzut pentru libertate.
Aducând lumii scăpare
De popoare blestemate"

Și-a dăruit averea eparhiei Caransebeșului și căpitanul **Iancu Temeș** (1830—1897) din Bolvașnița. Casa sa, din strada care îi poartă numele adaptată la1901 de episcopul Nicolae Popea 1826—1908) în internat, a adăpostit până la 1919 pe elevii Institutului pedagogic confesional.

Căpitanul **Dimitrie Brumariu** (1851—1903) din Armeniș și-a vecinicit numele printr'o fundațiune de 25,245 lei. Maiorul **Traian Stroiescu** (1835—1909) din Iablanița, cu o fundațiune de Lei 22,000. Lt. colonel **Grigore Trailovici** (1849—1926) tot din Iablanița, înălțat director al institutului geografic militar din Viena, a dăruit episcopiei Lei 22,840. Aceste modeste legate au de scop sprijinirea la învățătură și la meserie a copiilor de țărani, din mijlocul cărora s'au ridicat și bravii noștri ofițeri grăniceri, care nu și-au uitat glia părintească.

Maiorul **Nicolae Jumanca** (1848—21 Martie 1915) din Verciorova, un dârz apărător al drepturilor grănicerești și-a lăsat biblioteca „Casinei române", iar eparhiei i-a donat hârtiile sale de valoare și banii gata în valoare de 10.000 lei. Delegat dimpreună cu colonelul grănicer Iosif Müller, de regimentul 43 infanterie la deschiderea canalului „Porțile de fier" din 27 Sept. 1896, căpitanul Nicolae Jumanca a fost decorat de regele Carol I (1830—1914) al României cu ordinul „Coroana României". El a fost, dimpreuna cu colonelul **Nicolae Marin** din Caransebeș și organizatorii societății comerciale „Severineana." Cea dintâi bancă în Graniță „Sebeșana" a înființat-o la 1903 ofițerul de contabilitate **Filip Bria** (.....) Ei i-a urmat banca „Almăjana" din Bozovici, întemeiată de avocatul **Iuliu Novac** (1852—Oct. 1912) decedat în Budapesta.

Căpitanul Ilie Pepa (1826—1886) din Domașnia a făcut o fundație de 2000 floreni. aur pentru înființarea unui gimnaziu ort. rom. în Caransebeș. Il găsim luptând în războiul contra Prusiei, în regimentul româno-bănățean Nr. 13.

Iar la 15 August 1780 sub păstorirea iereului Dimitrie Popovici (1778—1790), a protoiereului Gheorghe Iorgovici (1778—1791) și a vlădicei Vichente Popovici (1774—1785) locotenentul **Ioan de Groza** din regimentul româno-illiric Nr. 13 dăruește altarului bisericii din nou zidită a sf. Ioan Botezătorul din Caransebeș, istoricul Prestol în patru colțuri, din piatră tare de nisip.

Căpitanul **Dimitrie Miculescu**, născut la 2 Septemvrie 1802 în Armeniș, a fost parentat la 2 Martie 1886 de vlădica Ioan Popasu, căci și-a testat averea bisericii catedrale, iar biblioteca institutului teologic. In fruntea companiei 21 din regimentul confiniar româno-bănățean el apără cu succes, dela 24 Martie până la 25 Iunie 1849, dimpreună cu sublocotenenții **Iordan Țunea** din Șopotul vechi și **Enache Ion** din Mehadia, ajuns mai târziu general, cetatea Alba Iulia. A funcționat apoi ca profesor la școala militară din Caransebeș, iar ca inginer destoinic a trasat drumurile, potecile și piața Băilor Herculane. Lucrările de colonizare ale boemilor din Wolfsberg, Weidenthal el le-a desă-

vârșit. Și a mai fost și „revăzătorul" — fără plată — al planurilor și devizelor clădirilor bisericești și școlare, căci spunea: „să fac și eu ceva după prícepérea și puterea mea pentru episcopia noastră, pe care am așteptat-o cu atâta dor învățăiat".

Căpitanul **Iova Popovici** din Mărul (1823—1895), a luptat în revoluția din 1848—49 și în războiul contra Prusiei dela 1866. A fost camarad de arme cu „strajamesterul" **Nicolae Mahescu,** care drept răsplată pentru atitudinea-i cavalerească față de rebelii generalului Iosif Bem, a fost măcelărit în fața casei sale din Mărul, din ordinul personal al comandantului ungurilor fugari.

„Taica Iova" așa-i ziceau sebeșenii săi, a fost ca și prietenul său, maiorul **Ioan Topal** din Belobresca (confiniul militar illiro bănățean), asesor consistorial, deputat sinodal și congresual, exactor diecezan, membru în reprezentanța comunală și în congregația comitatensă și vicepreședinte al Comunității de avere. A fost și președintele „Societății agronomice" înființată la 1868 ca să „inițieze la poporul nostru o economie politică mai rațională". Prin stăruințele protectorului ei, Ioan Popasu, această societate a cumpărat dela erar cu 1600 floreni „livada împărătească", în estenziune de 80 jughere.

L'a prohodit la 30 Octomvrie 1895 tot arhimandritul Filaret Musta.

Locotenentul **Dimitrie Dascălu,** înrudit cu Eutimiu Murgu, a fost în anii 1885—86 primar al orașului Caransebeș. Sergentul de stab **Isaia Stoica de Hațeg,** nepot al cronicarului Nicolae Stoica, a fost primarul Mehadiei, asesor consistorial, deputat sinodal și congresual.

Aceste demnități în corporațiile noastre bisericești le-a deținut colonelul **Iosif Stojanel** (1848—1918) din Dalboșeț. Candidând, în epoca teroarei, la postul de președinte al Comunității de avere, el obține în adunara generală a grănicerilor din 16 Iulie 1904, compusă din oamenii guvernului, între ei și negrăniceri, 28 voturi față de cele 64 ale lui Constantin Burdia (1861—1924).

In această epocă de renaștere grănicerească, încărcată cu înălțătoare lupte, ce au fost date cu vrednicie pntru onsrvarea patrimoniului grăniceresc, râvnit de opresorii de totdeauna și de oamenii lor, a înscris o pagină de istorie și colonelul **Ignatie cav. de Iacobici** (1845—1905) din Armeniș, — distins pentru vitejie repetată, dovedită în campania din Dalmația dela 1882 — „Comunitatea de avere nu este comună politică nici asimilată ei și ca atare nici averea Comunității nu este publică, comunală, **ci este o avere privată",** încheierea Curții administrative ungare

de sub Nr. 1642/1905 K —, este rodul sforțărilor sale desinteresate, care însă îl repun la 24 Noemvrie 1905.

Colonelul Ignatie Iacobici a avut și tovarăși în această luptă. Ei sunt: Ioan Lințu, Iefta Biju, Petru Valușescu, preoții Gheorghe Tatucu, Iuliu Musta, Ioan Bogoevici, Pavel Șandru, Nicolae Ionescu, Pantelimon Domil, ș. a. Și a avut — reazim și în sora sa, doamna **Elena de Iacobici.** Broșura: „Un cuvânt franc către grănicerii din fostul regiment româno-bănățean Nr. 13 și către toți pe care îi privește", apărută la 1904, articolele: „Licht und Schattenbilder aus Caransebes", publicate în „Karansebescher Zeitung" din 1908 și „Monografia societății femeilor române" dela 1908, sunt scrisă de ea.

Ignatie Iacobici este fiul maioruluiMihail cav. de Iacobici, (1822—1892) din Armeniș. El a apărat 107 zile cetatea Timișorii, asediată în 1849 de unguri. Generalul, baron de Rucavine îl omagiază astfel: „.... este un erou și ofițer brav," iar împăratul îl nobilitează și îl decorează cu „Coroana de fier". Municipiul Timișoara îl proclamă la 17 Ianuarie 1853, cetățean de onoare al său, iar căminul cultural, ce-i poartă numele, îi împodobește la 1 Noemvrie 1936, cu o placă comemorativă, casa sa comunionului său de sub Nr. 110 din Armeniș.

De aci a ordăslit la 8 Decemvrie 1884 și generalul de corp de armată, **Iosif Iacobici,** fost ministru al apărării naționale. E fiul colonelului Ignatie cav. de Iacobici.

Locotenentul **Ilie Curescu** (1838—1904) a făcut războaiele din 1859 și 1866 și apoi a funcționat ca comandant al școalei militare din Caransebeș. La 1874 reprezentanța regimentară îl alege membru în comisia locală de segregare a averilor de pe teritoriul Graniței, calitate ce o deține și în comitetul, ales de adunarea generală de constituire dela 19 Decemvrie 1879 a Comunității de avere. După retragerea generalului Traian Doda, Ilie Curescu este proclamat, la 1 Septemvrie 1892, președinte al acestui așezământ, la a cărui temeliuire a muncit și dânsul. Palatul din Caransebeș și clădirile din centrele forestiere ale Comunității de avere sunt rezultate grăitoare ale osteneilor sale grănicerești. Ilie Curescu e și fondatorul „Reuniunii oficianților", azi Banca Banatului și al cooperativei, „Severineana". Și-a iubit, ca toți camarazii săi de arme, neamul și biserica. Ei îi dăruește și averea sa. Născut la 13 August 1893 înDomașnia, el se săvârșește din viață la 24 Iunie 1904 în Caransebeș.

Din Cârpa, sediul companiei de gardă din regimentul confiniar româno-bănățean, a generalului Papilla a răsărit maiorul **Gheorghe Trica** (1847—1921) eminentul hartograf al intitutului geografic din Viena.

Sublocotenentul **Ilie Moaca** (1834—1906) din Eșelnița ter-

minând „școala matematică" din Caransebeș înființată la 1807, a luptat în batalionul 1 al regimentului româno-bănățean Nr. 13, în războiul cu Prusia dela 1866 dimpreună cu căpitanul **Pavel Rotariu** din Prigor și **Nestor Cena** din Mehadia, ale cărui rapoarte oficiale au valoare istorică pentru trecutul Graniței. Pensionându-se ca invalid de război, Ilie Moaca își închină restul vieții Consistorului diecezan, al cărui slujitor devotat timp de 35 ani (1904—1939), a fost și fiul său, asesorul referent al senatului epitropesc **Aurel Moaca** (născ. la 1874), consolidatorul economic-financiar al episcopiei caransebeșene. Ilie Moaca a fost și primul administrator al Librăriei și Tipografiei diecezane (1886).

Căpitanul Nestor Cena a dăruit neamului pe fiul său, locotenentul mareșal **Nicolae Cena**, născut la 21 Noemvrie 1841 în Mehadia. A fost întemnițat, dimpreună cu preoții Coriolan Buracu, Mihail Costescu, Const. Dure, Iosif Drăgoiu, Eftimie Jianu și cu 80 fruntași grăniceri, la 26 Iulie 1914, în penitenciarul din Caransebeș și apoi surghiuit în 24 August 1914 la Viena pentru vina de a fi unelit, el generalul de divizie austriac, cavaler al ordinului „Francisc Iosif I", al „coroanei de fer" și al „crucei militare pentru război", împotriva „întregității statului maghiar". In revoluția din 1918 a fost președinte al Consiliului Național Român din districtul Mehadia, iar după preluarea imperiului director al Băilor Herculane, cărora le-a dăruit muzeul său istoric cu obiecte romane, găsite în castrul „Ad Mediam", și cu documente și hărți istorice privitor la luptele desfășurate pe teritoriul Graniței. Biblioteca și-a dat-o liceului „Traian Doda" ,iar bisericii din Mehadia i-a lăsat o importantă fundațiune. Regele Ferdinand I, l'a încadrat ca general de divizie, în armata română și i-a conferit ordinul „Coroana României" în grad de mare ofițer. La 20 Iunie 1931 e cercetat la Mehadia de guvernul țării, în frunte cu mareșalul Al. Averescu (1858—1938).

In perioada opintirilor Budapestei împotriva autonomiei bisericii noastre eparhiale, pensionar fiind, a întrat în corporațiile bisericești, primind și președinția comitetului parohial și cea a eforiei școalei primare, înființate la 1749, din Mehadia. In cele trei alegeri de episcop dela 21 Septemvrie 1908, 29 Iunie 1909 și 21 Noemvrie 1909 generalul Cena a susținut principiul localismului bănățean, militând pe rând pentru demnitarii, locali Filaret Musta, Iosif Badescu și Iosif Olariu. A murit la 14 Martie 1922 și e înmormântat în cimitirul Mehadia, alături de fratele său, generalul **Ladislau Cena**, fost inspector al artileriei, alături de colonelul **Constantin Popovici** decorat cu ordinul „Maria Terezia" și de maiorul N. cav. de Blidariu.

Generalul de divizie **Gheorghe Domășneanu** (1868—1940) născut la 1 Noemvrie 1868 în Petnic, a strălucit ca conducător al secției V. operative din ministerul de răsboi al Vienei. In timpul răsboiului mondial a condus biroul de operațiuni al marelui stat major și apoi a fost numit șef de stat major al armatei a X-a. E înaintat în 1907 general de brigadă. După prăbușirea monarhiei austro-ungare are fericirea, ca șef de stat major, să organizeze primele unități ardelene și bănățene ale armatei naționale, ce trece, la 1919, Tisa și apoi să ieie comanda diviziei a 19-a dela Timișoara. Trecând la pensie regele Ferdinand îl avansează general de divizie.

La 1928 e numit primar, iar la 1929 cetățean de onoare al Timișorii. Comunitatea de avere l-a avut 4 ani membru în comitet. Moare, în Timișoara, la 18 Sept. 1940.

Deși originar din Lugoj, dar cu educație militară dobândită în școala de matematici din Caransebeș și în regimentul româno-bănățean Nr. 13, generalul **Alexandru Lupu** (1838—1925) s'a întegrat în tradiția grănicerească. El a luat parte cu regimentul său grăniceresc în răsboaiele din 1859 și 1866 cu Italia, din 1866 cu Prusia și în campania din 1882 din Bosnia.

Ca conducător al coloniei Românilor din Viena, el organizează serbătorirea din 3 Septemvrie 1915 a episcopului Dr. E. Miron Cristea chemat, dimpreună cu alți 10 fruntași români la împăratul Francisc Iosif I., ca să-i reînnoiască. „tradițională lealitate" a poporului românesc. Inchinarea de atunci a vlădicii Banatului la racla Sf. Ioan cel nou dela Suceava, cutropită și în acele vremuri de ruși, străjuit de credinciosul său paznic bucovinean, ieromonahul **Pancratie Sidorovici** și de istoricul bisericesc, prof. **Eusebiu Popovici**, în capela jubiliară din Löwel-Strasse 8, ctitorită de președintele comitetului parohial și al „Societății române ortodoxe jubiliare imperiale", generalul Alex. Lupu, a cutremurat sufletul miilor de Români — soldați, studenți, meseriași și intelectuali — care se aflau, așteptând învierea națională, în capitala Austriei. La serbările sfințirii dela 20 Ianuarie 1907 a acestei capele de arhimandritul Constntin Popovici, canonistul Bucovinei, ce a fost construită de arhitectul Cesar B. Popovici, generalul Lupu compară această capelă, cu „grăuntele de mușțar, din care se va înălța arborele puternic, sub ale cărui ramuri ne vom desvolta noi și copii noștri și copiii copiilor noștri din neam în neam, din generație în generație". (Raportul societății din 1907). A adormit în Domnul în Viena la 30 Iulie 1925 în vârstă de 87 ani.

La acest praznic ortodox și românesc a participat activ și locotenent mareșalul **Mihail Șandru (1852—1930)** din Mehadica, membru marcant al coloniei din Viena, proteguitor al stu-

denților și al tuturor acțiunilor grănicerești. A luat parte în campania din Bosnia dela 1882 și a fost șef de secție în ministerul de răsboi. După moartea lui Patriciu Drăgălina, 76 reprezentanți i-au oferit candidaturi la președinția Comunității de avere. Dar .... la alegerea din 9 Martie 1918 e ales negrănicerul Octavian Bordan cu 83 voturi. Iar generalul grănicer se reîntoarce la Viena, lângă vechiul său prieten Alex. Lupu, ca să se sfârșească în pământ străin, la 1930.

Granița ne-a dat și pe generalii **Daniel Materinga** (1850—1918) din Bănia, pe **Nicolae Lugojanu** din Caransebeș, pe **Traian Băcila** din Petroșnița, pe **Bihoiu**, pe **Ion Iovescu** și pe **Muică**, din Pecenișca.

Dar ea ne-a dat pe generalul de divizie **Moise Groza**, născut la 2 Februarie 1844 în Obreja, care — luând parte în bătălia dela Custozza din 24 Iunie și în cea dela Versa din 16 Iulie 1866 — la îndemnul generalului Ioan Em. Florescu (1819—1893) ministrul de răsboiu (1871—1876) în cabinetul Lascar Catargi (1823—1892), iar la 1891 și prim ministru, trece în 1873 munții și se încadrează, la 1 Ianuarie 1874 ca locotenent în armata română. In răsboiul pentru neatârnare, 1877—78, căpitanul Moise Groza „coborând pe deal ca un vârtej de vânt" — cum îl caracterizează poetul Gh. Coșbuc — cucerește Grivița. Avansat maior pe câmpul de luptă e lăudat prin ordin de zi pe întreaga armată și e decorat, ca al treilea ofițer cu „Virtutea militară".

După răsboi desăvârșește lucrările de delimitare dintre România și Ungaria, lucrări la începutul cărora a luat parte ca ofițer austriac, încă în anii 1870—73. Spre sfârșitul ostășiei sale, la 1904, este repartizat pe lângă principele moștenilor Ferdinand la comanda corpului II de armată.

A reposat la 9 Aprilie 1919 și este înmormântat în cimitirul eroilor din Brăila.

Fiind căsătorit la 4 Noemvrie 1874 cu fiica profesorului Iacob Mureșianu (1812—1887), membru onorar al Academiei române, el trimite dela Plevna „Gazetei Transilvaniei" și „foaiei umoristice poporale cu ilustrațiuni Cocoșul roșu" (1875—77) a avocatului Iosif Pușcariu (1835—1900), tatăl profesorului Dr. Sextil Pușcariu (născ. la 4 Ianuarie 1877). corespondențe, verificate și de redactorul lui „Augsburger Allgemeine Zeitung", căpitanul R. Lachmann.

La 1887 trece munții și eroul **Ioan A. Drăgălina**, născut la 16 Decemvrie 1860 în Caransebeș. Tatăl său Alexandru a fost căpitan în regimentul româno bănățean Nr. 13. In baza „raportului ministrului de resbel Ion. C. Brătianu de sub Nr. 23,299 e primit de regele Carol I, cu decretul din 9 Decemvrie 1887, cu gradul de sublocotenent — avut în regimentul Nr. 43 infanterie

— în regimentul 21 dorobanți .... după ce ministerul de răsboi imperial ces. reg. i-a aprobat la 16 Noemvrie 1887 cu Nr. 6607 dep. 2, „ieșirea din armata austriacă, cerută în scopul emigrării sale în România, în baza §-lui 15 al legii ungare 39 din 1882".

Jertfa vieții sale eroice, curmată la 24 Octomvrie 1916, ne-a dăruit Banatul. Dar ne-a dăruit și pe generalul **Corneliu I. Drăgălina** (născ la 5 Februarie 1887), decorat și el „pentru acte de vitejie în răsboiul întregirii", prin decretul regal Nr. 3093 din 11 Noemvrie 1916, cu ordinul „Mihai Viteazul".

Desrobitorul odihnește în cimitirul Belu. Dar în valea Jiului o cruce albă spune trecătorului: „aici am fost rănit, făcându-mi datoria pentru neam, țară și rege" ... eu, eroul dela Cerna și Jiu .... Și „emigrările" în țara mumă continuă. Peste 200 ofițeri și gradați români din Banat trec munții, deși ministerul imperial de răsboi interzisese la 20 Oct. 1868 sub Nr. 3855 Pres. trecerea lor. Căci — ne spune ordinul, circular Nr. 782 din 4 Noemvrie 1868 al comandamentului general din Timișoara — „din sursă de încredere s'a comunicat ministerului ung. de interne, că mai mulți Români austrieci, care au fost la București au primit misiunea secretă, să atragă în serviciul moldo-valah ofițeri și subofițeri din armata ces. reg., mai ales din Transilvania și în general să câștige simpatia trupei române față de guvernul din București".

Divizia I dela Turnu Severin sub comanda generalului Drăgălina cucerește înălțimile Alionului, Orșova, Tufări, Jupalnic. Coramnic, Bârza și Topleț. In aceste lupte ia parte și întrepidul colonel **Ioan Curitia** din Dalboșeț. Aci în sectorul Cernei, e făcut prisonier și e dus în lagărul dela Stralsund din insulele Dönsholm în Pomerania și apoi încarcerat.

Ingenunchierea lui pe lespedea funerară a lui Ioan Popasu, al cărui bursier fusese la Universitatea din Budapesta, unde la 1888 îl găsim membru în comitetul societății „Petru Maior", a fost întovărășită, în ziua reînvierii Caransebeșului, la 26 Octomvrie 1918, și de cea a episcopului Dr. E. Miron Cristea.

In România întregită, colonelul Curitia s'a mulțumit numai

cu comanda garnizoanei Orșova, pentru care a sângerat și a pătimit.

Din tulpina daco-romană a acestui pământ, ce ascunde numai moaște de martiri și eroi, a răsărit și **Eutimie Murgu** (1805—12 Mai 1870), revoluționarul îndrăzneț, care „emancipând naționalitatea românească", a dat la 27 Iunie 1848 și Banatului o „adunare națională", declarându-l "autonom și țară a Românilor". Bustul ce i-a fost ridicat la 28 Aprilie 1929, în piața Bozoviciului și așezarea pe veci, prin stăruințele preotului Coriolan Buracu, a osemintelor sale la 21 Decemvrie 1933 în Pantheonul Lugojului, sunt acte de recunoștință postumă, pe care Banatul le datora marelui său luptător național, cultural și bisericesc. Intrat în legendă, Almăjul său îl proslăvește cu versurile ce i-au fost scrise, în 1848, de admiratorul său, preotul Ambrosiu Jurma din Bata de Mureș:

„Mintea ta cea strălucită,
Ca coroana aurită,
Gândul tău cel prețuit
Ca steagul de aurit
Asta are doftorie (doctorat)
„Jus-u (dreptul) și filozofie...!"

Apoi copilul aceluiași Rudării a banului Iacob Gâlețeanu, istoricul **Dr. Ion Sîrbu** (1865 Februarie 19—15 Mai 1922), laureatul dela 6 Aprilie 1905 al Academiei Române, cu premiul Nasture Herescu de 12.000 lei — obținut până aci numai de Alex. Ciobescu (1889), Vasile Alexandri (1881) și Gheorghe Coșbuc (1897), — cel care a îndrăznit

să reînvie, în cele două volume ale istoriei sale, imperialismul biruitor al lui Mihai Vodă Viteazul și apoi să sfărâme la 30 Aprilie 1906, cu 2071 voturi, pasivitatea politică a Granței. Urmaș, după optzeci de ani al cronicarului Nicolae Stoica de Hațeg în veneratul scaun protopresbiteral al Mehadiei, el se retrage, distins cu brâu roșu la 1 Ian. 1917 de episcopul Miron, în umbra altarului părintelui său Iacob (1823—1908), înălțat la 1802 de moșul său Chirilă Sârbu (Sârbovici). Se stinge la 15 Mai 1922, ferecit că i s'a împlinit prorocia, atât de minunat exteriorizată, la 1907, în partea I. a volumului II. din „Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, Domnul Țării românești" pe care, pentru frumusețea ei, o cităm în întregime:

„Transilvanie, Transilvanie țară a munților păduroși, țară de peste pădure, țară de „peste munți", țară plină de atâtea daruri dumnezeești! Pământ roditor, păduri cu tot felul de lemne și fiare sălbatice, munți ce ascund bogății de aur, de sare și de cărbuni, munți ce și-au deschis sânul să verse râuri bine-

cuvântate peste văile și câmpiile tale. Hotarele tale ajung până unde se sfârșesc poalele dealurilor, copiii munților ce te înconjoară. Țară frumoasă! Tu toate le ai, ca să poți fi fericită!...! Și totuși ce gemete înfundate se ridică prin văzduhul tău și se resfiră departe peste hotarele tale! Câmpia dela apus și câmpia dela răsărit-miazăzi sunt cutremurate de suspinele tale. Parcă țările acestea n'ar avea inima. Par'că tu ai fi inima amândurora.

REVISTA
ASTREI BĂNĂȚENE

„LUCEAFĂRUL“

ÎMBRĂȚIȘEAZĂ TALENTELE TINERE ALE BANATULUI CU DRAGOSTE, PENTRU PROMOVAREA CULTURII ROMÂNEȘTI

Dascălul dascălilor **Ștefan Velovanu** (25 Sept. 1852—26 Iulie 1932) din Rusca-montană, — al cărui monument, ridicat la 8 Maiu 1938 de Oltenia recunoscătoare pentru creiarea învățământului ei normal și pentru creșterea a 30 generații de învățători, împodobește dimpreună cu școala normală ce-i poartă numele, bănia Craiovei, — a fost organizatorul și îndrumătorul dela 1877 până la 1894, al Preparandiei noastre diecezane, al

conferințelor învățătorești și dela 1882 până la 1894 și la Reuniunea învățătorilor ort. rom. din dieceza Caransebeșului. Cu studii de specialitate, dobândite la universitățile din Viena și Gotha, Ștefan Velovan a îndrăznit să facă critica „Logicei" lui Titu Maiorescu și apoi să se evidențieze, prin scrierile sale de cel mai mare pedagog al epocei sale.

In fruntea școalei de dăscălie a lui Ion Popasu i-a urmat și a stat, cu vrednicie, dela 1893 până la 1908, și istoricul **Patriciu Drăgălina** (1849—1 Dec. 1917) din Borlova, autorul documentatei „Istorii a Banatului Severin până la 1767", în trei volume, al unui manual de geografie pentru pedagogii, al instrucțiunilor din geografie și istorie pentru conferințele învățătorești și al istoriei regimentului româno bănățean Nr. 13 în manuscris. A studiat la universitatea din Viena și Gotha și la 1878 a fost numit profesor al institutului pedagogic. Colaboratorii acestor reformatori ai școlii bănățene au fost Dr. Ioan Paul (1857—1926), Vasile Goldiș (1862—1934), Ioan Pinciu (1860—1908), Iosif Bălan (1861—1912), Dr. Leo Mureșanu (1846—1894), Dr. Const. Popasu (1855—1933), Dr. Petru Barbu (1864—1941), Gheorghe Petrescu (1852—1920), Antoniu Sequens (1865—1938), Dr. Petru Ionescu (1867—1938), Enea Hodoș (născ. 31 Dec. 1858)

Matematicianul **Dr. Traian Lalescu**, originar din Cornia, a fost întemeitorul Școalei politichnice dela Timișoara, care a luat ființă, în baza decretului regal Nr. 4822 din 11 Noemvrie 1920, la 15 Noemvrie 1920. Traian Lalescu a avut satisfacție de a fi fost primul ei rector. Intre ci dintâi 14 profesori ai ei e și ing. Victor Vlad, arhitect cu renume, fost bursier al episcopiei Caransebeșului. In cele două decenii de ființare, politehnica Banatului a dat țării 800 ingineri.

Egalând pe măestrul său, academicianul E. Picard dela Sorbona, Traian Lalescu duce gloria științei românești peste hotare, unde era apreciat și respectat.

Discipol al lui Vintilă I. C. Brătianu (1867—1930), el a fost raportorul general al budgetului statului în Adunarea Deputaților dela 1927—28.

A fost, dimpreună cu episcopul Dr. E. Miron Cristea, (1868—1939) inițiatorul dela 1919 al „Asociației culturale din Banat", prezidată astăzi de profesorul **Dr. Emil Brancovici** din Bozovici. S'a născut la 12 Iulie 1882 și se stinge în București la 15 Iunie 1929.

Luptătorul **Gheorghe Novacovici** (1879—1908) din Gârbovet, fiind eliminat dimpreună cu Lucian Bolcaș, Demetriu Lascu s. a. dela Academia de drept din Oradea

își continuă studiile la Cernăuți, unde se incadrează, în acțiunea politică a lui George Popovici și Iancu Flondor. Revenind în Banat, se situiază în fruntea mișcării activiste și devine conducător politic al Almăjului.

Cu prilejul celei dintâi descălecări, în Banat, la sf. Gheorghe 1902, a societății corale „Doina" din Turnu Severin de sub conducerea inimosului **Ioan St. Paulian** (1864—1936), numai românismul căpitanului, de poliție **Cornel Dragomir** (1860—1911) l-a scăpat dela închisoare.

Folcroristul Emilian Novacovici (1862—1936) din Gărbovet a culeș comorile sufletului bănățean, înmănunchindu-le în 12 volume, ce cinstesc deopotrivă biblioteca Curții regale, cât și cea a Academiei române, care le-a și premiat. Din 1882 începând a funcționat ca învățător în Răcăjdia. In „amintiri din viață" el statornicește adevărul: „Discordia ce există astăzi între frați se datorește nu poporului puțin împărtășit de cultură, cât mai mult vina o poartă **noii fruntași,** care sting slova culturală a poporului și se folosesc de slăbiciunile lui, pentru a-și ajunge scopurile lor egoiste." A înființat la 1894 corul bisericesc „Voința". A fost deputat sinodul și confesional. Pentru sentimentele sale naționale a fost internat în 1916 la Sopron. Averea și-a testat-o bisericii.

Doctorul **Alexandru Popovici** (1831—1903) din Băile Herculane negrănicer, dar și-a trăit întreaga-i viață între și pentru grăniceri, a fost un emerit balneolog și un distins practician. El a scris cea dintâi monografie a Băilor Herculane ce a apărut la 1872 în editura „Albinei" din Budapesta sub titlul „Băile lui Ercule sau scaldele dela Meedia". Are 185 pagini și e dedicată arhiducelui Rudolf (1858—1889). Ediția germană „Das Herkulesbad bei Mehadia in Ungarn", a apărut la Viena în 1885 în colecția de ghiduri balneare „Braumüller".

Ing. **Constantin Pepa** (1864—1938) din Domașnia- fost consilier silvic al Comunității de avere. Ca Căpitan în rezervă a luat parte în răsboiul mondial. A fost deputat sinodal și congresual și membru în conducerea societăților culturale din Banat. E nepotul căpitanului **Ilie Pepa** din bat. 2 al regim. confiniar româno-bănățean, care s'a distins în luptele din 1866 dela Königgrätz.

Ioachim Alionte (1874—1912) conducătorul și animatorul vieții sociale din Caransebeș în perioada dela 1900—1910. Reuniunea de cântări și muzică din Caransebeș, înființată 1877, a trăit sub dirigența sa cei mai productivi ani ai activității sale. Pentru manifestările sale românești a fost incarcerat și sur-

ghiunit. Alăsat în urma sa compoziții corale de valoare incontestabilă.

Pictorul **Nicolae Haşcă** (1843—1929) din Topleț a zugrăvit bisericile din Pârvova (1860), Cornea (1864), Topleț (1872), Lăpușnic (1878), Borlovenii noi (1879), Gărbovăț (1886), Bănia (1897), Pataș (1901) și Pecenișca 1903). E ucenicul renumitului pictor bănățean **Dimitrie Turcu** (1810—1883), care a pictat bisericile din Gârbovăț (1831), Dalboșeț (1832), Prilipeț (1832), Crușovăț (1833), Domașnea (1834), Tufări (1838), Rudăria (1840), Lăpușnicel 1841), Borloverii vechi (1847), Topleți (1856), Bozovici (1858), Prilipeț (1864) și catedrala din Caransebeș (1862—63), toate pe teritorul Graniței.

Dr. Ioan Popovici, avocat în Orșova și **Dr. Petru Țepeneag,** avocat în Vârșeț, iar după unire notar public în Vinga, au fost jurisconsulții Consistorului din Caransebeș și apărătorii drepturilor grănicerești. Cel dintâi e din Tufării Răşavei, a cărei biserică a fost rezidită la 1813 din dania de 200 galbeni a lui Regep Aga, pașă al Ada Kaleh-ului, de origine român ortodox din Rudăria, iar al doilea e din Mehadia lui **Ioan Rațiu,** prefect suprem (1720—1730) al districtelor Lugoj, Caransebeș și Lipova și restauratorul dela 1723 al bisericii celei vechi din Lugoj.

Această Mehadie a avut fericirea să fie păstorită de protopresbiterii **Nicolae Stoica de Hațeg** (1750—1832), vestit cronicar, **Lazăr Rădoi** (1758—1841) „strajă a casei lui Irail", **Mihai Popovici** (1837—1911) din Caransebeș deputat în dieta ungară. **Ioan Pepa** (1862—1927) din Domașnia, fost senator și **Mihail Costescu** (1879—1929) din Eșelnița, mucenicizat în temnița Seghedinului.

Din Graniță își trag obârșia arhimandritul **Ghenadie Bogoevici** (1861—1911) din Bănia, administratorul din Budapesta al Fundațiunii Emanoil Gozsdu (1802—1870); protopresbiterul-colonel **Pavel Boldea** (1862—1920) din Borlovenii vechi, organizatorul și protectorul cherului ortodox român din armata austro-ungară și educatorul elevilor români, din școalele militare dela Sibiu, Budapesta și Viena, protopresbiterul **Spiridon Șandru** (1856—1926), controlor diecezan și asesor consistorial; preotul distins cu brâu roșu **Vasile Popovici** (1861—1929) din Pătaș, autorul „Monografiei comunei Pătaș", folcrorist și versificator iscusit. Rezidînd biserica satului său, el binevintează în 20 Iulie 1912 — la sfințire — pe vlădica Miron cu următoarea strofă:

„Ieșiți popoare astăzi cu ramuri și fanfare,
Lăudați din cer pe Domnul, cel vecinic sfânt și mare
In glasuri de chimbale și versuri de mărire.
Iar tu Sioane saltă, căci **Mirele** „tău vine . . ."

Şi Graniţa ne-a mai dat şi soborul de apostoli martirizaţi, care au împodobit mareţele altare ale legii strămoşeşti din istorica episcopie a Caransebeşului, cârmuita cu bogată rodire duhovnicească şi de grănicerii **Dr. Iosif Traian Badescu** (1858—1933) din Sopotul-vechi şi **dr. Filaret Musta** (1839—1930), originar, după mamă din Dubova, vlădicii cei neconfirmaţi de unguri în anii prigoanei, 1908 şi 1909.

Inalţat la 18 Octomvrie 1921 arhiereu, nonagenarul ierarh **Filaret Musta** a fost învrednicit şi cu titlul de doctor honoris-causa, ce i-s'a conferit la 17 Mai 1929 de Facultatea de teologie din Cernăuţi, cârmuita cu competenţă de dogmatistul bănăţean Dr. Vasile Loichiţa. S'a reliefat în deosebi pe terenul studiului exegetic al sf. Scripturi. Viaţa sa curată, severă şi neprihănită i-au dobândit o inconstestabilă autoritate în biserica noastră mitropolitană. El a prezidat ultimele două alegeri de mitropolit, cea dela 6 August 1916 a lui Vasile Mangra şi cea dela 27 Februarie 1919 a I. P. Sf. Dr. Nicolae Bălan. Şi a mai prezidat şi alegerile de episcop dela Caransebeş din 12 Iulie 1909 a protosincelului Dr. Iosif Tr. Badescu, din 4 Decemvrie 1909 a protosincelului Dr. E. Miron Cristea şi cea din 21 Martie 1920 a arhimandritului Dr. Iosif Tr. Badescu.

Lui i se protrivesc cu adevărat începuturile Psaltirii; „Fericit bărbatul care nu umblă în sfatul nelegiuiţilor şi în calea păcătoşilor nu stă şi în scaunul pierzărilor nu şade, ci în **legea Domnului este plăcerea lui şi în legea Lui cugetă ziua şi noaptea**". (Ps. 1. v. 1—2). Trăind în această lege a Domnului el şi îmdrăzneşte să înfrunte pe asupritorii eparhiei sale, când „votul sinodului eparhial în două rânduri după olaltă nu a obţinut sancţiunea regală", declarând: „mi se pare, că suntem aruncaţi iarăşi în era de dinainte de 1848. Istoria nepărtinitoare este chemată a staveri responzabilităţile şi am convingerea, că le va şi staveri..." (Din cuvântarea de deschidere a sinodului eparhial electoral din 4 Decemvrie 1909). Iar pe membrii şi înainte stătătorii corporaţiilor noastre bisericeşti îi sfătueşte: „noi suntem fericiţi a avea o organizaţie bisericească ideală, graţie ostenelilor uriaşe ale fericiţilor noştri înaintaşi. Şi pentru că aşa este, datorinţă avem să-o respectăm şi toate afacerile noastre bisericeşti să le întocmim şi să le îndreptăm între marginile organismului nostru ideal bisericesc. Nimeni să nu caute a depăşi aceste margini, căci se face vinovat înaintea lui Dzeu, înaintea fericiţilor noştri înaintaşi şi înaintea următorilor noştri..." (Din cuvântarea de deschidere a sinodului eparhial electoral dela 12 Iulie 1909). Şi generaţia lui şi cea care a trăit în ambianţa bisericească, creiată de dânsul şi de colaboratorii săi, i-au înţeles îndemnurile. Nu i le-au înţeles însă „următorii"...

In adunarea eparhială dela 28 Aprilie 1929 episcopul **Dr. Iosif Traian Badescu** a stabilit comandamentul de trăire peste „furtunele vieții lumii acesteia" a bisericii bănățene: „Trebue să ne străduim, ca să stăm pe picioare proprii, căci nu știm ce aduce ziua de mâine. Să ne străduim a **sta în picioare, fără: proptele**". Urmându-l, el a egalat în rod arhieresc pe magistrul său, Nicolae Popea. Iar istoria i-a dăruit hirotonia de **păstor** dârz și neînduplecat al integrității teritoriale și spirituale a „venerabilei sale episcopii, cu exstență dovedită în veacul al XIII-lea". El a dat eparhiei sale „plină de gloria trecutului, câștigata cu bărbătească ținută a credincioșilor ei și cu statornica și neînduplecata apărare a intereselor noastre bisericești și naționale din partea **corporațiunilor** ei bisericești și **a conducătorilor ei**", — academia teologică și internatul ei, școala de cântăreți bisericești, capela episcopească, fabrica de lumânări, muzeul și biblioteca eparhială, noua clădire a cancelariilor și cea a bazarelor diecezane și așezarea pe temelii administrative și financiare, cu rădăcini sigure în tradiția seculară, ferită de infiltrațiuni străine, a bisericii bănățene.

* * *

Pământul Graniței a fost proprietatea statului, în totdeauna potrivnic autohtonilor. Drepturile populației militarizate și ale comunicanelor, privitor la lemnărit, pășunat, ghindărit și la celelalte produse ale pădurilor statului, au fost codificate în „Wald Regulativ"-ul din 24 Aprilie 1787 cu modificările și complectările din rescriptele dela 25 Iunie 1817, 25 Iunie 1818, 12 Aprilie 1820, 25 Mai 1820 ș. a. în „Forstinstruction für Regimenter und Bataillons din 18 Noemvrie 1839, în legea și regulamentul silvic din 3 Februarie 1860 și în decretul împărătesc din 16 Februarie 1868. In baza §-lui 70 al regulamentului silvic din 3 Februarie 1860, beneficiarii drepturilor de servitute forestiere sunt: familiile grănicerești care trăesc în comunion și locuitorii care îndeplinesc obligațiuni grănicerești ostășești.

Desființându-se, prin legea dela 8 Iunie 1871 asupra dispozițiilor de rescumpărare a drepturilor de servitute ale locuitorilor grăniceri la lemne, pășune și produse forestiere din pădurile statului de pe teritorul confiniului militar", — confiniul militar bănățean, statul rescumpără — în conformitate cu art. de lege 30 din 1873 — aceste drepturi de servitute cu jumătate parte din proprietățile sale forestiere, care înglobează în teritoriu total de 251,919 jug. 12 st. p. și anume 216,068 jug. 379 st. p. pădure, 4872 jug. 1175 st. p. pășune, 29,453 jug. 644 st. p. munți, 1524 jug. 1014 st. p. teren neproductiv. Cei 140.000 împăduriți ai celor 94 comune grănicerești din fostul comitat al Severinului (1872—1880), concred administrarea acestui important domeniu fo-

restier **„Comunității de avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean Nr. 13"**, constituită — în baza „statului despre organismul și sfera de activitate" aprobat de ministerul de interne cu Nr. 38369 din 24 August 1879 — în adunarea regimentară dela 18 Aprilie 1879, după ce comisiunea locală de segregare, aleasă de reprezentanța regimentară, întrunită la 1874 în Mehadia și cumpusă din Ilie Curescu, Iova Popovici, Ștefan Dancia și Iancu Domășnean, și,a terminat lucrările. Reprezentanța regimentului Nr. 13 își alesese pe o perioadă de 6 ani, încă la 28 Martie 1873 președinte pe generalul Traian Doda, iar vicepreședinte pe maiorul Iosif Seracin. Actul de împărțire definitivă a fost semnat la 28 Ianuarie 1880.

Conducerea acestui important așezământ economic o i-a la 19 Decemvrie 1879 generalul **Traian Doda** (1822—1895), din Prilipeț având colaboratori, în cel dintâi comitét organizat, pe colonelul Iosif Seracin, ca vicepreședinte, iar pe locotenentul Ilie Curescu, protopresbiterul Mihail Popovici din Orșova și pe colerciantul Ioan Brancovici ca membrii. Lui îi urmează președinții Ilie Curescu dela 1 Septemvrie 1892 până la 11/24 Iunie 1904; Constantin Burdia dela 16 Iulie 1904 până la 28 Noemvrie 1910; prof. Patriciu Dragalina dela 28 Noemvrie 1910 până la 25 Octomvrie 1917; Octavian Bordan dela 10 August 1918 până la 4 Decemvrie 1919; ing. Simeon Simu dela 18 Noemvrie 1920 până la 16 Martie 1922; prof. Ilie Orzescu dela 8 August 1923 până la 18 Iunie 1929; ing. Pavel Goanță dela 18 Iunie 1929 până la 28 Mai 1933; preot Coriolan Buracu dela 28 Martie 1933 până la 4 Decemvrie 1933; dela 4 Decemvrie 1933 până la 29 Decemvrie 1938 consilierul eparhial Dimitrie Sgaverdia, iar dela 29 Decemvrie 1938 loc. colonel Romulus Boldea. Ca președinți interimari au funcționat Patriciu Dragalina dela 24 Iunie 1904 până la 30 Septemvrie 1904, preot Pavel Magdescu dela 25 Oct. 1917 până la 10 August 1918, și dela 4 Decemvrie 1919 până la 18 Noemvrie 1920 și asesorul consistorial Aurel Moaca dela 16 Martie 1922 până la 8 August 1923.

Generalul Doda a condus „Comunitatea de avere" dela 19 Dec. 1879 până la 1 Sept. 1892 și a așezat-o pe temelii solide care i-au asigurat trăinicia și desvoltarea ulterioară. La adunarea generală din 27 Sept. 1888 el nu mai i-a parte. La propunerea preotului Vasile Popovici-Pătășanul, o delegație de 25 reprezentanți, în frunte cu venerabilul protopresbiter Mihail Popovici, îi solicită rămânerea în fruntea așezământului, creiat și consolidat de dânsul. Revine, ca apoi . . . . să se retragă definitiv. Căci . . . . ne istorisește admiratorul și prohoditorul său, protopopul Andrei Ghidiu în „Monografia orașului Caransebeș" (pag. 273): „intențiunile nobile ale acestui bărbat s'au lovit pre-

tutindenea nu numai de opoziția guvernului, ci și de mahinațiunile clandestine chiar ale oamenilor săi, pe care el i-a ridicat și .... astfel a murit disgustat și amărât de ținuta imprejurimii sale". Aceste „intențiuni nobile" au fost însă înțelese de grănicerii săi. Căci dreptatea, pentru care a luptat și s'a stins — deviză ce i-a fost săpată pe piatra-i funerară — a răscolit sufletul grăniceresc, care îl alege în trei rânduri, la 1881, 1884 și 1887 deputat. Dar el nu intră în Dieta Ungurilor

Popularitatea, de care s'a bucurat, se datorește interesului ce-l purta statornic celor în necazuri. Agricultorul fruntaș din Prisaca, Petru Stan, ne dă în Foaia Diecezană din 1935 un episod lămuritor: Un grănicer din părțile Năsăudului, întâlnit în Seghedin, e solicitat să-i împărtășească, în românește, păsurile ce l'au adus în inima țării ungurești. I le dă cu sfială. Iar generalul se însărcinează de îndată să-i rezolve la curtea din Viena nedreptatea ce i s'a făcut într'un proces de moștenire. Mai mult, îi dă și bani pentru reîntoarcere. Și țăranul năsăudean, întâlnind la târgul Timișorii frați de ai săi din aretul Caransebeșului, le istorisește, mândru și satisfăcut, fapta generalului nemuritor ...

Dimpreună cu episcopul Ioan Popasu, cu protosincelul Filaret Musta, cu asesorii consistoriali Filip Adam (1846—1908), Aron Damaschin (1835—1886), Ioan Ionașiu (1836—1899) și Ioan Bartolomeiu (1835—1908) și cu alți fruntași grăniceri trimite la 15 Iulie 1881 „proprietarilor la fondul general grăniceresc de avere" un documentat apel, cerându-le să dăruiască 5% după capitalul ce-l au comunele", **pentru înființarea cât mai curând a unui gimnaziu superior cu 8 clase, în Caransebeș".** In zece ani de înălțătoare strădanii el adună 25.500 floreni la „fondul gimnazial", sporit și cu creițarii" fondului școlar gr. or. român", strânși cu tasul în bisericele Graniței. Ungurii însă au împiedecat înființarea acestui liceu românesc, ca să creieze ei, după un sfert de veac, la 1 Sept. 1907, „gimnaziul superior de stat reg. ung.", așezându-l la 1 Sept. 1914 în clădirea lui de astăzi, căreia stăruințele directorului Matei Armaș i-au adaugat, la 6 Oct. 1935, și internatul de băeți. Guvernul maghiar a împiedecat și deschiderea școalei de meserii și a gimnaziului din Bozovci. Dar nu a putut opri accesul la învățătură, la comerț și la meserii a tinerilor grăniceri, care ridică generalului, în inimile lor recunoscătoare, monument aere perenius.

Generația de înfăptuitori ai testamentului național al generalului Traian Doda, creiator de glorioasă tradiție grănicerească ce va trăi peste veacuri, se mândrește de a fi avut timp de trei decenii, animator și diriguitor pe **inginerul Petru Fotoc.**

Ni l-a dat la 10 Octomvrie 1886 Mehadica Crainei, cu începuturi de așezare curat românească încă în veacul al XV-lea la poalele dealurilor, Chimeșu, Șteica, Mușa, Bujorului și Verendinului din stânga drumului, trasat de legiunea italică a împăratului Traian, ce leagă podul dela Drobeta. zidit la 103 de Apollodor din Damasc, de castrul municipal Tribiscum. Are o întindere de 20,510 jugh. dintre care pământul arător e numai de 1887 jugh., iar pădurile Comunității de avere de 14,181 jugh. Cele 445 case ale comunei sunt locuite de 607 familii cu 2336 membri, — 1160 bărbați și 1176 femei, — toți de religiune ortodoxă, păstoriți încă dela 1780 de doi preoți La 1749, cum ne spune „scurta conscriere," redactată „din porunca P. Sf. D. Ioan Georgevici, episcopul Caransebeșului, Vârșețului, Lugojului, Palancei și Mehadiei, în timpul împăraților romani Francisc I și Maria", Mehadica avea 105 case și numai un preot, pe Vasiliu Popovici. Conscripția baronului Papilla dela 12 Noemvrie 1774 dă Mehadicei 187 case, 233 jughere pământ de cultură și 208 „oameni apți pentru serviciu militar", iar cea din 27 Decemvrie 1791 îi dă 1101 locuitori, 566 bărbați și 535 femei.

Biserica, cu hramul Nașterea Născătoarei de Dzeu, e zidită la 1794 și a fost sfințită la 1796 de vlădica Iosif Ioanovici Șacabent (1785—1805), care distinge cu brâu roșu pe „bine incuviințatul" preot **Rafael Roșcovici-Roșca**, rămas în timpul „năvălirilor turcești dela 1788 în credința împăratului și a moșiei noastre a fost îndemnător și porția Turcilor nu a dat..." Urmașul părintelui Rafael în slujba bisericii Mehadicei e fiul său Pavel, care ne-a lăsat prețioase însemnări despre trecutul vijelios al satului său în cărțile sfinte ale bisericii. El scrie anume în Strastnicul' la pag. 165 următoarele: „soldații noștri au venit dela bătaia cu Franțuzu la anul 1801, luna Mai, ziua 2, la Înălțarea Domnului nostru Isus Cristos, adecă la Ispas, după ce au fost în tabără la Raina 9 ani și 3 luni 33 feciori ai noștri. Am scris eu, preotul Pavel Roșcovici, paroh în Mehadica, șezând la biserică în ziua sf. Mariei mari a anului 1801".

Acest Strastnic al bisericii din Mehadica, „care cuprinde în sine slujba sfintelor patimi și a învierii Domnului Cristos" a fost „acum a doua oară tipărit sub stăpânirea prea înălțatei cesaro-crăiesei Maria Theresia, cu blagoslovenia celor mai mari, în sfinta mitropolie a Blajului, cu tiparul și cheltuelile fundației Buneivestiri, anii dela Cristos 1773." Cea dintâi ediție a lui a apărut la 1735, iar a treia „așezare după rânduiale bisericii răsăritului" a apărut sub stăpânirea prea înălțatului împărat al Romanilor Francisc al doilea, Craiul apostolicesc, mare principe al Ardealului și celelalte, cu blagoslovenia Excelenței Sale prealuminatului și preasfințitului domnului domn Ioan Bobb,

vlădicul Făgărașului, în Blaj la mitropolie, anul dela Cristos 1804, în tiparul seminarului".

In **Antologhion** același preot scrie la pag. 4—5 „..... să se știe, că la anul 1882 în ziua Vinerei mari, 14 Octomvrie, la 3 ceasuri după amiazi s'a cutremurat pământul, încât a căzut și ceriul bisericii ...." Iar la pad. 14—17 următoarele „.... s'a început răzmerița a treia oară cu Franțuzii și în 6 Februarie 1809 au plecat feciorii noștri. Bătaia au început-o ai noștri în 15 Aprilie la Passau în țara Paerului și au ținut-o în toate zilele până la sf. apostoli Petru și Paevl. Atunci a fost bătaia cea mai de pe urmă la un oraș Pojon, unde se hotărește Ehstraihu cu țara ungurească. Și a fost stilștand, pâna la sf. Nicolae 1809. Atunci s'a strigat de pace și s'a făcut slavoslavie în toate bisericile din tot regimentul și s'a pocnit cu pivile în toate satele pentru bucuria păcii. Amin. Dar soldații au venit acasă numai în ziua Botezului Domnului 1810".

Antologhionul acesta „ce cuprinde întru sine rânduiala slujbei tuturor dumnezeieștilor praznice și ale sfinților celor numiți și ale sfinților de obște de peste tot anul acum de iznoavă dat în stambă ... în anul dintâi din intâia domnie a prea luminatului domn Io Nicolae Petru Mavrogheni voevod, cu blagoslovenia și cu cheltuiala preasfințitului mitropolit al Ungrovlahiei Grigorie, în anul de la nașterea lui Cristor 1786 în tipografia din sfânta mitropolie" a Bucureștilor, a mai apărut, și la 1736 cu binecuvântarea mitropolitului Ștefan, și și la 1777 cu cea a aceluiași mitropolit Grigorie, și poartă numire sugestivă „floarea cuvintelor". El apare, după un veac și jumătate, și în episcopia Caransebeșului, în culegerea „flori alese bisericești" a profesorului Constantin Vladu.

In **Catavasierul**, întocmit de profesorul „școalei preparande pedagogicești" din Arad, apoi director și organizator al școalelor naționale din regimentul românesc bănatic, Constantin Diaconovici-Loga (1770—1850) și tipărit la 1826 la Buda, părintele Pavel „cel din jos scris" însemnă la pagina ultimă: "Când au venit cătanele Marți și Miercuri în 27 și 28 Martie 1835, după 4 ani de zile din tabără din țara ungurească, unde au plecat din satul Mehadica 62 feciori la amândouă batalioanele, mulți muriră de holeră și nu veniră din Buda. Iară acum batalionul cel din Sebeș a venit acasă la regiment în 25, 26 și 27 Martie 1935 . . ."

Pentru acoperirea cheltuielilor de 4000 floreni, ce le-a avut Loga cu tipărirea acestui octoih și tipicon cu catavasier, „crăiasca tipografie a universității din Pesta" după cum ne istorisește la 1828 protopresbiterul Ioan Vasiciu al Timișorii, i-a vândut casa din Arad. C. Diaconovici-Loga își doarme somnul de veci, în cimitirul Caransebeșului, străjuindu-i mormântul o

piatră funerară, ce i-au ridicat-o la 23 Septemvrie 1895 învățătorii bănățeni, „căci el și când va fi de cealaltă parte de mormânt din cărțile sale va vorbi cu dânșii . . ." (Epistolarul românesc pg. 10). Raportul „comisiei de școală națională din regimentul de graniță româno-illiric" pe anul 1808, semnat la 4 Februarie 1809 de protopresbiterul Caransebeșului Ioan Tomici (1771—1839), ca director- școlar și de „președintele școlar, căpitanul Demetriu Popovici, îl indică pe preotul Pale Roschka ca catihet, iar pe R. Nicola de învățător al școalei primare din Mehadica, cercetată în 1808 de 35 băieți și 15 fete. Învățătorul beneficia de un salar anual de 80 floreni, 8 stânjeni lemne și 8 lumânări. „Supraveghetor de școală" e indicat Ianăși Șandru, iar comuna avea în acel an 177 case.

Dar biserica Mehadicei mai are și următoarele cărți bisericești de valoare, ce se găsesc și în biblioteca Academiei române: **Sf. și dumnezeiasca evanghelie,** tipărită în a patra domnie a lui Constantin Nicolae Mavrocordat cu toată osârdia și cheltuiala episcopului Râmnicului Clementie, la Râmnic în 1746; **Sf. și dumnezeieștile liturghii,** tipărite la 1767 tot în Râmnic sub stăpânirea lui Alexandru Scarlat Ghica și a episcopului Parthenie; **„Adunarea Cazaniilor"** „a multor feluri de cuvinte învățătore de năravuri bune la duminici și sărbători prăznuitoare în trei părți", tipărită în „cetatea Beciului" în tipografia lui Ştefan de Novacovici la anul 1793; **„Biblia",** „adecă dumnezeiasca scriptură a legii vechi și a celei nouă toate, care s'a tălmăcit de pe limba elinească pe înțelesul limbii românești; acum întâi s'a tipărit românește . . . . cu blagoslovenia măriei sale, prea sfințitului domnului Ioan Bobb, vlădicul Făgărașului, în Blaj la mitropolie, anul 1795"; **„Tiodion",** „acum a doua oară așezat și tipărit după rânduiala bisericii răsăritului" sub păstorirea aceluiaș vlădică Ioan Bobb la anul 1880 în Blaj; **Apostolul,** tipărit la Blaj în 1802; **„Penticostarion",** „ce cuprinde intru sine slujba ce i-se cuvine din sf. și luminata Duminecă a Paștilor până la Dumineca tuturor sfinților . . . . tipărit cu slobozenia Consistoriumului neunit din Ardeal în tipografia lui Ioan Bart din Sibiu în anul 1805". —ș—a. Ea mai avut și **Psaltirea** dela 1651 și **Cazania** dela Belgrad din 1699 cu următoarea inscripție: „. . . . spre pomenire lui Pavel Mârșăvela, parohul Mehadicei cinstită dela Costa Ursu din Lugoj la 2 Iulie 1860". Aceste cărți însă le-a dăruit preotul George Mârșăvela în 29 August 1895, când filologul Dr. Gustav Weigand a vizitat Mehadica.

Urmașii acestor cătane ale popii Pavel, din „regimentul româno ilirlric Nr. 12", încorporați fie în „regimentul româno bănățean", fie în „regimentul Nr. 43 infanterie" au avut aceiași

soartă Megincanii au luptat în toate războaiele, purtate pentru străine neamuri și străine învățături de Austria. Dârzenia lor a devenit proverbială și s'a manifestat constant în toate vremurile. La cele trei alegeri de deputat ale lui Traian Doda, la cea din 1888 a protopopului Mihai Popovici și a filoromânului Ludovic Mocsáry (1826—1906), căruia Românii i-au dăruit un album cu 2000 semnături drept recunoștință pentru apărarea drepturilor naționalităților din Ungaria, — s'au dus de cinci ori pe jos la Caransebeș, prin frig și vreme rea, cu bucate în traista de pe umăr și totdeauna au biruit. Așa au făcut și la alegerile din 1906 și 1910, susținând cu mare entusiasm candidatura lui Dr. Ion Sîrbu și cea a lui Dr. Aurel Vlad. Din această alegere remarc un episod. In ziua a doua a Paștilor din 1910 candidatul guvernului, flancat de jandarmi și de oamenii puterii își rostea „programul" din cerdacul casei comunale. La un moment dat apar Petru Șandru-Videscu și Ioan Ghimboașă-Pitariu, mânând o scroafă cu „jujeu" la gât, care era împodobită cu insignii electorale de ale guvernului și grohăind își ținea și ea „programul". Rezultatul .... Mehadica întreagă a votat cu Aurel Vlad.

Protopresbiterul Nicolae Stoica evidențiază în „cronica" sa și participarea megincanilor în răzmeriţele țărănești dela 1738 și 1788, izbucnite împotriva stăpânitorilor, cărora căpitanul „lotrilor" din Craina, Ianăș Bumbăcilă, îndrăznește să-le spună: „Nemții ca prieteni au răpit avutul Românilor, iar Turcul nu l'a lăsat să leșine de foame .... căraţi-vă deci din țara noastră, căci nu aveți ce căuta aici, noi nu ne-om mai supune vouă ... „Și sfârșitul — după o relație oficioasă — l-a dat generalul Lentulus „die Bauern nieder gemacht, die Orten neben Subsistentz im Asche gelegt ..." Exact cum l'a dat în 26 Iunie 1896 fiscalul, de origine franceză, Bela D'Elle Vaux și locotenentul Adalbert Bányai cu cei 25 jandarmi ai lor, „răscoalei" din Mehadica: **6 morți și 25 răniți.** Vina lor, ca și cea a tuturor grănicerilor, e că ei, bieții țărani români, cereau ungurilor: **„pământ și dreptate.** Iar ungurii le-au dat ... gloanțe.

Publicând în ziarele noastre de atunci, în adevărate ei lumină, această macabră execuție, justiția maghiară, „împarțială" a condamnat la închisoare pe profesorul Patriciu Drăgălina.

Ținutul Crainei cuprinde comunele Pârvova, Lăpușnicel, Petnic, Iablanița, Crușovăț, Cuptoare, Mehadica, Verendin, Luncavița, Cornia și Teregova, și este hotărnicit la nord de râul Craiova. După alte documente ar aparține Crainei și comunele Globucraiova, Domașnia, Cănicea, Plugova, Bolvașnița, Globureu, Cornereva și Bogoltinul.

Prin stăruințele venerabilului preot, cu stagiu pastoral bo-

gat de peste patru decenii, **Ilie Imbrescu**, sprijinit de fiii comunei, general Mihail Șandru, colonel Iosif Drăghici, inginer Petru Fotoc, de preoții, învățătorii și ceilalți intelectuali, răsăriți de aci, megiricanii au adunat un milion lei, cu care realizatorul slujitor al Domnului, a reparat biserica la 1923, a pictat-o la 1924, a împrejmuit-o cu gard de fier la 1925 și a înzestrat-o în anii 1926—1933 cu clopote, odăjdii, baldahin, etc. Iar în 1934 a veșnicit, printr'un monument, și amintirea eroilor comunei.

Școala, cu cei patru învățători și cu o măiastră de gospodărie, e cercetată de 380—400 școlari și e așezată într'o clădire cu etaj, zidită la 1935. Comuna are notariat, post de jandarmi, oficiu poștal și târg săptămânal. Are două coruri: „Dorul", înființat la 1911 și „Tineretul", la 1931. Apoi „societatea culturală Mehadica", înființată la 1919 și societatea religioasă a tineretului „Sf. Gheorghe".

Starea materială a locuitorilor din Mehadica, cu pământ arabil prea redus în raport cu numărul familiilor, e mulțumitoare. Principala lor ocupație e pomicultura și creșterea vitelor, căci posed 2037 jugh. pășune. In trecut, sub regimul comunioanelor, când dispuneau de suficiente brațe de muncă, situația lor materială era înfloritoare. O mărturisește și cântecul:

„Foaie verde de trifoi
Să vii neică'n sărbători,
C'are taica șase boi.
Doi îi vinde, doi oprește
Doi mi dă mie de zestre
Doi boi roșii și plăvani
Cum le plac la megincani...."

Astăzi..., lunca Craiovei e cumpărată de lăpușniceni și pârvoveni, pământurile dela est de corneni iar cele dela nord de verendineni.

Spiritul care animă acest minunat popor grăniceresc, în schimb, e înălțător. Sacrificiile lui pentru neam, biserică și școală, sunt pilduitoare. El a fost creiat de numeroșii intelectuali odrăsliți, în cursul anilor, din trunchiul plugăresc atât de viguros și de rezistent al codrilor grănicerești. Intre aceștia se înșirue și învățătorul **Mihail Cristescu**, care își veșnicește, la 1932, slujba dăscăliei sale de 36 ani, cu o fundație de Lei 50.000.—

Din acest știomp, de esență pură grănicerească, al comunionului de sub Nr. 12/138, își trag obârșia străbunii lui **Petru Fotoc**. Ei sunt Nicolae și Stana. Matricolele păstrate la oficiul parohial încep abia după ultimul pârjol turcesc, la 1790. Tatăl

său, **Iosif Fotoc** (1865—1906), a fost învățătorul satului în anii 1886—1906, iar maică-sa e Maria (1868—1923, fiica grăniceri-lor Iacob și Elisabeta Șandru-Jurcăscu dela comunionul Nr. 343/165. Cununați la 8 Noemvrie 1887 ei au avut patru copii, dintre care întâiul născut, Petru, e dat la învățătură la școala civilă din Orșova și la cea cu trecut istoric din Caransebeș, unde a învățat gramatica la 1748 și a scris cu litere latine diaconul Lazăr Popovici (1748), apoi la gimnaziul superior din Seghedin și, ca bursier al Comunității de avere, la vestita Academie de silvicultură din Șemnit.

L'am întâlnit pentru întâia oară în vara anului 1912, când după 116 ani coborî din nou un vlădică, deastădată român, în coclaurile Crainei. E Dr. E. Miron Cristea, cel dintâi patriarh al României mari. Îl întâmpină în ușile împărătești ale bisericii, învechită de ani mulți, a Mehadiei bătrânul apostol „albit de zile negre" Gheorghe Mârșăvela, sprijinit de generalul Mihail Șandru, îmbătrânit și el în războaie austriace însângerate, și de tinerul inginier al Comunității de avere, Petru Fotoc.

Doxologia slujită de episcopul Miron, înconjurat de octogenarul vicar Filaret Musta, de protosincelii Dr. Iosif Tr. Badescu și Dr. Iosif I. Olariu (1859—1920), de istoricul Dr. Ion Sîrbu, de monografistul Vasile Popovici al Pătașului, de protopresbiterul militar Pavel Boldea, de preoții Dimitrie Bogoeviciu (1852—1915) din Bănia, Nicolae Novacovici (1855—1939) din Gârboț, Pavel Magdescu sen. (1858—1926) din Jupalnic, Ion Brânzei (1864—1920) și Nicolae Bihoi (1871—1929) din Bozovici, Pavel Șandru (1864—1920) și Ioan Bogoevici (1862—1929) din Teregova, Martin Vernichescu (1868—1929) din Verciorova, — tot atâția încercați luptători ai Almăjului și Crainei, — de renumiții cântăreți, prof. Gheorghe Petrescu (1852—1921) și diacon Pavel Magdescu jun. (1882—1940), azi cu toții trecuți în lătura drepților, înrourează ochii copilului bălai al dascălului Iosif...

Decada frământărilor, ce au grăbit asfințitul vlădicii Nicolae Popea, i-a sfârșit prin întronizarea dela 8 Maiu 1910. Protosincelul Dr. Badescu, martirizat în aceste lupte, inițiate de mitropolitul Ioan Mețianu, dă bisericii sale mănunchiul de tineri titrați, care îi duc gândurile la biruință. Caransebeșul strălucitelor tradiții, reînvie. O viață nouă, activă, roditoare, înmugurește pe aceste plaiuri. In alvia ei se situează și Petru Fotoc, alături de protopresbiterul Mihail Gaspar (1881—1929), prof. Iuliu Vuia (1865—1933) asesorii Ștefan Jianu (1882—1918) și Aurel Moaca, profesorii Dr. Dimitrie Cioloca, Dr. Vasile Loichița, Dr. Moise Ienciu, Sabin Evuțianu, Gheorghe Noaghea, Ilie Orzescu, Alexandru Buțiu, Ioan Hango (1885—1924) avocații,

Dr. Gheorghe C. Lăbonțiu, Dr. Alexandru Morariu, Dr. Petru I. Florian, Dr Dimitrie Nistor, Dr. Valeriu Meda, medicii Dr. Virgil Budințianu, Dr. Aurel Iorga, protopopii Augustin Ghilezan, Dr. Aurel Mihailescu, Virgil Musta, inginerii Petru Mihailescu, Simeon Simu, Pavel Goanță, contabilul Ioan Dobromirescu (1885- 1929), consilierii eparhiali Dimitrie Sgaverdia, Pavel Popa, primnotarul Teodor Dragomir (1880—1941) ș-a. Ni-l răpește însă în curând încleștarea dintre popoare. Pleacă, ca și strămoșii săi, proteguit de drapelul sfințit la 31 Iulie 1914 de ierarhul Filaret, înspre ... Isonzo. Dela Piave îmi trimite, pentru ziarul „Lumina", versuri ostășești și mărgăritarele sufletului său: „Icoane dela front": „.... lângă para fâlfăitoare a focului palid, înconjurat de feciorașii mei, le ascult cu alipire părintească, cu dragoste izvorâtă din inima mea iubitoare, poveștile. Timp îndelungat petrec cu ei împreună. In scurgerea atâtor ani am învățat a-i prețui .... Bezna nopții și oboseala aduc somnul binefăcător. Stâncile sunt căpătâi, cerul înnourat acoperemânt. Suspine adânci se pierd în liniștea tainică. Visurile furișează zimbet dulce pe buze ... Zbor departe și gândurile mele. Dacă licăririle ochilor mei s,ar contopi într,un izvor comun de lumină, știu că casa cuiva — a popii Ion — veșnic ar fi împodobită cu aureola iubirii mele. Oricât de nepăsător s,ar crede ostașul, inima, inimă rămâne ..." Și inima lui se contopește în curând, la 12 Iulie 1919, cu cea a Nelei, fica distinsului și activului preot al Cornerevei Ion Grozavescu (1875—1939).

Iar de pe Doberdo îmi scrie „... Da, crucea, sfânta cruce, mult ar ști să spună. Moartea o pot vărsa armele ucigătoare ale războiului. Spre statornicie, între atâtea pericole, ne îndeamnă însă numai această mică unealtă sfântă. Ea încurajează pe cei care o poartă și pe cel care își pune nădejdea în ea. Aici, unde ne rânjește moartea, e bine să știi că nu ești singur". („Lumina", Nr. 34 din 29 August 1918). Această cruce ni l-a redat după patru ani, încărcat cu 11 medalii, — întocmai, cum ni l-a redat și pe maiorul — poet Grigorie Mihaiuțiu din Bozovici, decorat de însuși regele Ferdinand „pentru fapte de arme săvârșite cu vitejie pentru întregirea neamului", cu ordinul „Mihai Viteazul", — ca să împlânte, alături de noi, și aici — pentru totdeauna — permanența imperiului românesc. Dar e chemat și la Tisa. Și intră ca adjutant al generalului Traian Moșoiu (2 Iulie 1868—5 August 1932) în ... Budapesta.

Moartea copilului

de Grigore Bugarin

Ingerul

INGERUL

Pe fir de gând coboare din azur
Trimisul pe pământ de Dumnezeu,
Chip de copil, îngerul meu,
Cu-aripe mici de aur pur.

I-s ochii, părul, gura, — mângăere
Şi mâinile şi picioruşele;
Luminile lui, jucăuşele,
Altarul din cătun la Inviere.

VEGHE

Şi îngerul a odihnit pe grindă
In cuibul lui ca pentru rândunică
Din când în când aripa şi-o ridică
In ea mă văd ca'ntr'o oglindă...

Ee lângă mine, s'a proptit în mână
Şi mă veghează 'n ultima mea zi...
Ca mâine 'n lumea asta n'o mai fi
Fiinţa mea de vis şi de ţărînă...

TREI LUMÂNĂRI

Trei lumânări de ceară luminează
Intrarea 'n noaptea marei veşnicii...
Tăcerea 'n zarea ei psalmodiază
Un cântec mic de îngeri şi copii.

Trei flăcări vii şi bobul de tămâie
Pentru păşirea 'n moarte şi în vis;
Cu scrumul dat pământului, rămâie
Părerea c'am trăit cum mi-a fost scris.

Dangăn

VESTEA

Biserica vestește cerului și satului
In clopotul de bronz că n'am sfârșit
Așa e moartea cerșetorului și împăratului...
— Cireșii în grădini s'au pârguit...

Dang... dang... în turnul sângerat de-apus.
Vibrează 'n zări văzduhul de-al lui cânt,
Din țărna lui azi sufletul s'a dus...
In ceruri duhul, lutul în pământ...

BOCET

„Precum sboară puii din cuibul mamii lor
„Așa zboară zâmbetul de pe gura copilului
„Toate-adâncurile inimei mă dor
„După sufletul copilului.

„Mamă, i-am dat să-mi sugă sufletul,
„Mamă i-am fost, i-am dat viață și vis
Și când plin de poveste i-a fost umbletul
„S'a dus cu îngerii, flămând de vis“...

SFÂRȘIT PĂMÂNTEAN

In mine simt cum se 'ntunerică
Mi s'a pus o pânză peste ochi și gând...
De trei ori a prerupt clopotul la biserică...
Pe mama n'o aud, dar o simt plângând.

Imi simt mâinile încleștate peste brâu
Și pe piept și la căpătâi arde lumânare
Mi-au dat olcuță pentru apă și colac de grîu
Un ban și flori în veșnica-mi cărare...

Banul vămilor

LACRIMĂ

O, până nu pleacă sufletul din casă
Mi-au pus în mână ban sărac;
Cu el voi trece 'n veşnicii din veac în veac;
— Tivită e cu stele calea mea aleasă...

Şi stelele-s din lacrima ta, mamă,
Din ochiul tău bătrân şi stins.
In lacrimă luceferi s'au aprins
Şi-mi luminează căile din vamă 'n vamă...

CULEGE-MĂ

Culege-mă din calea mea şi du-mă
In sufletul tău, mamă, cum am fost..
E-atât de gol al veşniciei rost!...
Culege-mă din moarte, bună mumă...

Dă-mi clipa legănării 'n poala ta;
Tu nu mă plânge, mamă, ci mă strigă .
Priveşte, sufletul mi se'ntuvigă
— S'a prăbuşit în cer o stea...

DESROBIRE

Dar, totul s'a 'mplinit cum domnul scrie...
Vremelnicia s'a sfârşit
Şi sufletul meu desrobit
S'a dus pe aripi mici de liturghie...

Nu mă striga; te roagă mama mea,
Să odihnesc de-acum întotdeauna.
Azi veşniciei i-am plătit arvuna
Cu preţ de jertfă şi de stea...

Neastâmpăr

ZIUA 'NTÂIA

E fără margine-a mea durere...
O, nu am liniștea ce am visat-o...
Aud măicuțo, tu îndurerato
Doar plânsul tău în lumea de tăcere.

Tu ai deschis fereastra ca să sboare
Tu liniști sufletul meu desrobit...
O, mamă bună, cât te-am fost iubit!
De-a ta durere inima mă doare...

ZIUA A DOUA

Eu cine sunt? De unde am venit?
Așa se 'ntreabă sufletul de-acum
Și mama caută urma mea pe drum
Nu crede ochiului că am murit.

Se roagă pentru mine îngerului meu
Ca să-mi arate la 'nceput cărarea.
De lacrimile ei mi-e stinsă lumânarea
Și florile se vestejesc mereu...

ZIUA A TREIA

Mi-e sete. In ciobul din fereastră
Își moaie sufletul buzele lui
A odihnit pe dunga blidului
Ingerul pazei în haina lui albastră

Și îmi arată 'n zare nesfârșirea
Dar eu o văd în ochii tăi de mamă...
— Cu câtă 'ndurerare mă recheamă.
A strălucit în ei nemărginirea...

Sborul

PE URMELE DINTÂIU

Aici la încheietura bârnelor
M'am jucat cu visul zânelor
La giurgiuvelele ferestilor
M'am jucat cu suflctul poveştilor.

Cartea cu chipuri ni-i pe grindă
Şi leagănul mi-i într,un cot, în tindă,
In cuiul uşii mi-i hăinuţa,
In podul casei săniuţa...

TOACA

Am atins cu-aripile de toacă
Şi am văzut cum flacăra 'nvierii 'n ea se joacă,
Cu sunetul ei sufletul se 'ngână
M'am întristat că nu mă pot întoarce în ţarână.

Cu toată fiinţa mea, din suflet, sânger...
M'am întristat că nu sunt decât înger;
Din ochii mei curg lacrimi ce mă ard...
Şi toaca o să putrezească subt streşina de gard...

STRIGĂT

— „Copilul meu, copilul meu,
„De mine a uitat şi Dumnezeu!"
De-aici din urmele copilăriilor iau seama,
Cum la căpătâiul lutului meu plânge mama.

Aş vrea să-i spun că moartea e vieaţă
Că-i înger alb cu zâmbetul pe faţă
Că e împărăţia zorilor
A stelelor şi-a florilor...

Odihna pe icoană

PAREREA DE RĂU

Stropului de rouă asemeni
E picătura lacrimelor gemeni
Şi ca sfinţenia cuminecării,
Ca raza soarelui în nesfârşirea zării.

Nu-i numai lacrimă în gene,
Au izvorît din codrul de sprâncene
Părîiele durerii tale, mamă,
Să mă adăp din ele sufletul mă chiamă...

ODIHNĂ

M'am contopit în sbuciumarea ta;
Aripa 'mi este grea.
Pleoapele umede de plâns ţi s'au închis;
Ai adormit cu mine 'n vis.

Ţi-i sufletul icoana Maicii Domnului
Pe care cdihnesc în legănarea somnului
Şi visul tău de vieaţa mea se leagă 'n
Amintirea zâmbetului meu din leagăn.

FERICIREA

Iţi creşte inima de dragul meu;
Cu podul palmei mă alinţi mereu.
Toţi pomii raiului în tine înfloresc
Când cu mânuţele te'nlănţuiesc.

Mai multă frumuseţe cerurile n'o pot
Avea. Un cânt sonor de clopot
In râsul meu auzi o floare tu mă vezi
— Aş vrea ca 'n veşnicie să visezi...

Drum

INCEPUTUL DRUMULUI

In cântecul tânguitoarei pogrebanii
Se 'ngână bocetul cu-a lui jelanii;
Mă poartă opt copii cu năramue 'n umăr
In drumul meu spre morții fără număr...

Răpize... sfeșnice... steag... lumânări și cruce
Tu 'ntrebi: „Copilul unde mi se duce?"
Femeile cu jar și cu tămâie 'n ol
Și cu credința strămoșească mă ocol...

PUNȚILE

Punți cu un ban bătut în ele
Peste pârâiașe, peste ogășele...
Pentru ca să treacă 'n veșnicie duh
Peste prăpastiile vămilor dincolo de văzduh...

De cine mă 'nfior? De cine-mi este teamă?
Trec nesfârșiri din punte 'n punte și din vamă 'n vamă...

Și cu ce cheie veșnicia se descuie?
Simt cum spre cer aripele mă suie...

SFÂRȘIT

O cruce, un prapore, un zleamăn,
Dau semn unde-i iubirea mamii mele.

În țărna groapei strălucesc mărgele,
E lacrima durerii fără seamăn...

Va să răsară flori peste mormânt
Și lângă ele mama o să doarmă
Pân'când durerea sufletul i-l sfarmă
Și ni-om putea îmbrățișa în cer și subt pământ.

Invierea

Cu glas de înger cerul m'a chemat,
Cu floarea lui m'a logodit pământul
Dar viața îmi opri din sbor avântul
Și plumb topit pe arapi mi-a turnat.

Să gâlgăie izvor de suflet cântul
Cu suferința lumii îmbrăcat;
Pe duhul meu că fiu crucificat,
Să-mi săp în fiecare vis mormântul...

Dar îmi zorește-a treia zi lumină
În ochii tăi, o mamă, preasenină,
Inviu o floare lângă cruce ta...

Râvnim noi doi spre care înălțime?
Suntem setoși de-atâta limpezime
Că vom trăi de-acum și pururea..

Grigore Bugarin.

Alegerea lui Alexandru Mocsonyi în anul 1869 ca deputat național al Lugojului pentru dieta din Budapesta

Politica națională a tuturor Românilor din Țara Ungurească, Ardeal și Banat nu s'a putut închega în cadrele unui partid național politic bine definit, cum intenționa și dorea din tot sufletul Alexandru Mocsonyi, în preajma alegerilor dietale dela începutul anului 1869.

Această închegare se face abia în anul 1881. Până atunci Ardelenii, rămași în pasivitate, își au politica lor separatistă regională. Conducătorii Românilor bănățeni și ungureni, însă, dimpreună cu aliații lor politici sârbi, decretând activitatea parlamentară și înțelegându-și complexitatea chemării lor pentru viitoarea nouă sesiune a dietei : 1869—1872, iau imediat, în conferența națională din Timișoara, o atitudine nesovăitoare și-și fixează, cu multă grijă, normele diriguitoare ale politicii lor, felul de procedare la alegeri, condițiile eventualelor compromisuri (pacte) electorale ș. a. Și, în fine, după o examinare minuțioasă a situației politice, pun temeliile noului partid național român. Vajnicul și neînfricatul nostru luptător, Vicențiu Babeș, distins și respectat prin multipla-i activitate, depusă în slujba marilor noastre interese naționale și-a prezentat, cu această ocazie, temeinicul său elaborat pentru organizarea acestui partid, care, satisfăcând pe toți, este primit cu însuflețire.

In baza acestui elaborat, noul partid trebuia să aibă un comitet național central cu sediul în Timișoara, comitete naționale particulare în fiecare județ (comitat), iar comitete cercuale (de circumscripție electorală, unde populația era română.

După constituirea comitetului național central, sarcina grea, dar deosebit de onorifică de președinte i-a revenit, prin alegere cu aclamație, lui Alexandru Mocsonyi, fiind dânsul, în adevărata accepție a cuvântului, încarnația cea mai strălucită a spiritului românesc bănățean, reprezentantul nostru cel mai nobil, cel mai demn.

In labiritnul extrem de agitat al vieții noastre politice de atunci, dânsul era, prin excelență, simbolul rezistenței noastre naționale, bărbatul providențial, luminat pururea de o mistuitoare conștiință națională, care a înțeles mai adânc, apreciat mai real și dominat mai bine epoca, în care a trăit.

Astfel a reușit Timișoara, la această grea răspântie a istoriei,

să-şi înscrie, în istoria Banatului, prin impozanta sa conferinţă naţională, condusă cu atâta vrednicie şi simţ puternic al realităţilor politice de Alexandru Mocsonyi, o pagină de neperitoare strălucire.

Imediat după încheierea acestei conferinţe, noul comitet pătruns de misiunea sa importantă, a început să desvolte o activitate febrilă şi intensă, în vedere pregătirii demne a sufletelor române pentru alegerile dietale, fixate, pentru toate circumscripţiile, pe ziua de 18 Martie 1869.

Ţinându-se seamă de scurtimea timpului, precum şi de măsurile drastice pe care le-a luat stăpânire împotriva alegătorilor români pretutindeni, în circumscripţiile româneşti se lucrează cu zor se compun listele electorale, se fac candidările cele mai potrivite şi se desvoltă o activitate intensă pentru reuşita candadiţilor naţionali.

Circumscripţia electorală a Lugojului, a celui mai vechiu focar radiator de viaţă românească, cetăţuie de puternică rezistenţă sufletească a Banatului, cu o pleiadă de vajnici şi aleşi luptători, a ţinut deja în ziua de 20 Ianuarie v. (3 Febr. n.), înainte de conferinţa din Timişoara, o mare adunare electorală în Lugoj, cu scopul de a-şi fixa programul de luptă pentru apropiatele alegeri dietale.

In această adunare, s'a ales un comitet, în frunte cu avocatul şi inginerul **Constantin Rădulescu**, menit a se ocupa cu chestiunea listelor electorale.

Membrii acestui comitet erau recrutaţi dintre cei mai cunoscuţi şi activi cetăţeni lugojeni, ca: Ştefan Berceanu, Teodor Bordaşiu, Constantin Dobrin, Vasile Nicolescu, Vasile Onea, Vasile Petrică, Ion Pop, Teodor Pop, Dumitru Popaviţă şi Alexandru Ursulescu.

Candidatura de deputat naţional i s'a oferit, prin aclamaţie, lui Andrei Mocsonyi de Foen, pe care lugojenii îl apreciau foarte mult, încă din anul 1861, când, cunoscându-i curăţenia gândului, nobleţa sentimentelor şi aprига tenacitate, cu care a urmărit îndeplinirea rolului său de Conducător, l-au ales, cu o covârşitoare majoritate de voturi de deputat al lor (contra lui E, Murgu).

Andrei Mocsonyi de Foen, însă, părăsind definitiv arena vieţii publice, regretă foarte mult că nu poate satisface dorinţa bravilor săi lugojeni. In urma acestui refuz, mandatul Lugojului este oferit ilustrului noului preşedinte al Comitetului naţional central, lui Alex. Mocsonyi, care-l şi primeşte cu toată satisfacţia şi însufleţirea. Primind această candidatură, eminentul luptător vine în ziua de 16/28 Februarie la Lugoj să-şi rostească discursul program.

Ziua de 28 Februarie 1869 — scrie corespondentul „Albinei" — o putem înregistra între cele mai festive, ce am avut cândva în Lugoj... Ilustrul bărbat — Alexandru de Mocsonyi — primind candidatura, nu întârzia a veni în mijlocul nostru şi a-şi desfăşura credeul său politic într'un mod, ce pune în uimire pe toţi (români şi neromâni, câţi îl ascultară, sfârşind vorbirea într'acolo, că este pentru concluzele conferinţei din Timişoara, la care însuşi a conlucrat. Această declaraţiune fu primită cu aplauze frenetice".

Primirea ce i s'a făcut, în tot parcursul drumului său, dela Coşteiul-Mare până la Lugoj, din partea fruntaşilor români din Lugoj

și împrejurime, a fost, în adevărata accepție a cuvântului, grandioasă. Pretutindeni entuziasm delirant freamăt de glasuri, cântece naționale, călăreți și o mulțime de trăsuri cu alegători și cu'n mândru drapel tricolor în frunte, care avea inscripția :

„Astfel e Românul
Și Român sum eu,
Și sub jugul barbar
Nu-mi plec capul meu ! !"

Pretutindeni manifestații de-o desăvârșită demnitate națională, dovezi de-un eroism fără seamăn al acestui brav popor, care, nesocotind toate obstacolele, toate prigonirile asupritorilor, a ținut să-și facă datoria cu vârf și îndesat, împlinind cu toată hotărîrea și mândria, marea poruncă a vremii și a instinctului național.

Primirea în Lugoj — scrie mult regretatul mare cărturar și neînfricat luptător bănățean, Dr. V. Branisce — a fost entuziastă, vrednică de bunul nume al lugojenilor".

„Adunarea era să aibă loc în sala berăriei, care era tixită de lume, iar galeriile gemeau de doamnele, care cu ceasuri mai înainte, au ocupat toate locurile. „Sta om pe om", după cum spunea raportul („Albinei"). In curând se convinseră aranjatorii că este cu neputință a ține adunarea aici. Mulțimea adunată era evaluată la 4000. Unde era să încapă atâta puzderie de om în sala berăriei ! S'a schimbat, deci, programul. S'a decis, ca adunarea să se țină în curtea bisericii, sub cerul liber — era încă iarnă ! — și-o deputațiune condusă de fostul primar al Lugojului, Constantin Udrea, a învitat pe candidat în acest loc".

„Era la ora 4, când își făcu Alexandru Mocsonyi apariția în adunare, salutat cu frenezie de mulțimea adunată".

„In numele alegătorilor, salută pe candidat avocatul Teodor Bordașiu, învitându-l să-și rostească discursul-program, căci, deși în dânsul numele Mocsonyi este destulă garanță pentru un program deși luptele cele admirabile ale tineretului bărbat din dieta trecută în cauza națională ne sunt garanții duble în dânsul și pentru viitor, dar când mulțimea roagă și acum pe candidat pentru desfășurarea programei, cugetă că prin aceasta corespunde unei cerințe a timpului."

„După acesta luă cuvântul Alexandru Mocsonyi. Raportorii au numai cuvinte de laudă pentru oratorul, la care au lăudat deopotrivă „liniștea stoică" și „profunzimea cugetării" cât și „liberalismul principiilor desfășurate" și „tălmăcirea cea inspiratoare de încrezământ".

„Seara a fost apoi o serenadă și retragere cu torțe", „un conduct grandios de torțe, la care orășenii cu vecinii țărani, deasemenea însuflețiți, rivalizau în ducerea flamurilor naționale și a torțelor".

„Discursul l-a rostit, „elocintele orator" Iosif Ivanescu, iar aranjatorii au fost doctorantele Vasile Petrică și cetățenii Ioan Pop și Vasile Onea".

In răspunsul său, a subliniat Alexandru Mocsonyi pacea națio-

nală între popoarele ţării, pacea bazată pe dreptate şi încredere reciprocă".

„Raportul, „Albinei" scrie despre această zi, între altele: „o privire făcută peste mişcarea sărbătorească de astăzi ne constată că astfel de adunare poporală încă din 1848 în Lugoj n'a mai fost, căci aici mulţimea nu se mai putea număra după sate, ci după mii de oameni, deopotrivă însufleţiţi şi — ce ne serveşte de cea mai mare bucurie şi mângăiere — este ordinea cea bună şi purtarea solidă ce o păstra publicul român adunat, dând dovezi depline de-o adevărată maturitate politică..."

„Intr'un avânt, a cucerit Alexandru Mocsonyi inimile tuturor şi reuşita lui părea mai presus de orice îndoială".

*

Stăpânirea, înspăimântată de această grandioasă manifestaţie a conştiinţei naţionale româneşti, de acest puternic suflu regenerator al energiilor şi voinţelor alegătorilor români din circumscripţia Lugojului, a mobilizat, numai decât, întreg aparatul administrativ pentru zădărnicirea alegerii candidatului român.

In ura sa nepotolită, n'a cruţat niciun mijloc, niciun act de samavolnicie: ameninţări, teroare, mituiri, insulte, batjocuri, bătăi, ş. a. pentru a împiedeca întrarea în parlament a marelui luptător bănăţean, Alexandru Mocsonyi şi, în consecinţă, pentru a asigura reuşita candidatului guvernamental, Bela Szende, Ministrul apărării naţionale (al honvezilor) al Ungariei.

Agitaţiile electorale luară un caracter de-o nespusă violenţă şi au deslănţuit patimile cele mai sălbatice.

Lozinca era: sufocarea cu orice preţ, a elanului alegătorilor români şi răpunerea candidatului lor. Condus de această lozincă, duşmanul ireductibil a ţinut să mai lanseze, în toiul luptelor înverşunate, în atmosfera otrăvită de pasiuni şi violenţă, şi ştirea, că „Mocsonyi nu este credincios împăratului, dânsul vrea să facă revoluţiune şi să aducă pe Muscal în ţară".

Toate încercările, însă, au fost zadarnice. Niciun mijloc de prigonire n'a putut slăbi elanul năvalnic al alegătorilor români. Biruinţa completă a fost a românismului bănăţean, atât cu ocazia alegerii dintâi, suspendată pe motiv că bărbaţii de încredere ai partidului naţional, **Titu Haţeg** şi **Dumtru Popaviţa**, ar fi ofensat pe notarii alegerii, Fábry şi Bordan, cât şi la a doua alegere, ţinută în ziua de 10/22 Aprilie 1869.

Alexandru Mocsonyi, farul conducător al sufletului românesc bănăţan, întrunind majoritatea absolută a voturilor, a fost proclamat deputat ales al Lugojului.

Vestea alegerii sale a trezit pretutindeni un entuziasm de nedescris. Toată suflarea românească din Banat s'a cutremurat de cea mai sfântă şi legitimă bucurie, cu ocazia publicării frumosului rezultat. Era doar, o strălucită dovadă a biruinţei dreptăţii şi a conştiinţei naţionale, a unui popor îngenunchiat şi strivit în cea mai dureroasă robie sufletească.

Alexandru Mocsonyi, profund satisfăcut că sămânța bună, aruncată cu atâta grijă și dragoste în sufletele iubiților săi bănățeni, a adus roade îmbelșugate, imediat după alegere, adresează o scrisoare deosebit de entuziastă „către alegătorii naționali din cercul Lugojului", în care, între altele, zice :

„Multele piedeci și necazuri, ce vi se făcură, adesea și cu călcarea legilor, pe care însă probatul D-Voastre spirit național, rezoluțiunea, răbdarea și tenacitatea română le-a învins pe toate norocos, fără a părăsi strâns legalitatea, măcar cât de puțin, trebue să vă facă îndoit dulce învingerea, trebue să vă urce încrederea în propia-vă putere și să vă mărească pofta de lucru ; iar pe mine acele suferințe ale Dvs., după legile naturii și moralei omenești mă leagă cu atât mai strâns de Dvs.".

In aceste cuvinte frumoase și de-o impresionantă sinceritate, vibrează sufletul generos al unui mare călăuzitor, al unui slujitor neclintit al idealului național, contopit pe veci, cu suferințele și destinele Banatului. Sunt cuvinte de-o puterncă rezonanță și de-o fermecătoare francheță, care au avut darul să învigoreze conștiința națio-

*

Cronica vremii a înregistrat, astfel, în istoria sbuciumărilor vieții noastre naționale, un nou eveniment, de-o netăgădută importanță.

Alegerea dela Lugoj a fost o adevărată revelație, o mare biruință a sufletului românesc bănățean.

In furtuna luptelor electorale de aspră și înălțătoare măreție, în vârtejul marilor frământări menite a descompune ființa noastră etnică, a distruge ce era românesc, conștiința colectivă națională a poporului nostru de pe aceste meleaguri istorice, s'a afirmat cu o demnitate și mândrie românească vrednică de toată admirația.

Lugojul, inexpugnabila redută a românismului bănățean, și-a mai înscris, prin această strălucită biruință, o pagină de nepieritoare glorie în analele evoluției noastre politice naționale.

Dar nu același succes l-au recoltat și ceialalți candidați ai partidului național român, în diferitele circumscripții electorale ale Banatului.

De-o parte teroarea nemaipomenită a stăpânirii, de altă parte desbinarea, defecțiunea unor intelectuali români, aderenți ai așa zisului „deákism", au zădărnicit, în mai multe circumscripții, alegerea candidaților români.

Astfel se explică că, în urma marilor abuzuri electorale, a căzut Zeno Mocsonyi la Oravița, Victor Mocsonyi la Făget, Dr. At. Marinescu la Zorlenț, Victor Pop la Ciacova.

Dintre candidații partidului național, cari au luat parte la istorica conferință dela Timișoara, au obținut mandate: Gheorghe Mocsonyi la Moravița, Ant. Mocsonyi la Șiria, Alexandru Mocsonyi la Lugoj, Vicențiu Babeș la Sânicolaul-Mare (Sân-Miclăușul-Mare) și la Sasca, Laz. Ivănescu la Radna, Sigismund Popovici la Buteni. Ulterior la Sânnicolaul-Mare, în urma renunțării lui Vicențiu Babeș, a fost ales fratele lui Alexandru Mocsonyi, Eugeniu, iar la B. S. Georgi (Torontal) Lazar Gruescu.

In părțile ungurene, în circumscripțiile din județul Bihor au reușit : S. Borila la Hălmagi, Iosif Hodoș la Brad, D. Ionescu la Beiuș și Alex. Roman la Ceica.

Dintre aderenții „deákismului" au fost aleși: George Ianovits, secretar de stat, în circumscripția Bocșei, R. Romanul în circumscripția Chișineului, Aurel Maniu la Făget, Aloisiu Vlad de Selište la Zorlențul-Mare.

Intre astfel de împrejurări, cu deputați români de două categorii, de două nuanțe, Alexandru Mocsonyi nu și-a putut realiza idealul de-a închega rândurile tuturor luptătorilor noștri români bănățeni și ungureni în jurul aceluiași drapel de luptă, în jurul aceluiași altar n'a avut posibilitatea să înfăptuiască, în conformitate cu hotărîrile dela Timișoara, partidul național unitar și independent al tuturor Românilor activiști, în temeiul unui program politic distins.

Dar totuș, după discuții vii și îndelungate, a reușit să creeze, în ziua de 30 Aprilie 1869, un club național al deputaților români din Budapesta, compus din următorii membrii : Dr. Iosif Hodoș, Sig. Borlea, Lazar Ionescu, Alexandru Mocsonyi, Alex. Roman, Anton Mocsonyi, J. Cucu, Sigism. Popovici, Vicențiu Babeș, Lazar Gruescu și Eugen Mocsonyi.

Acest club imediat după-ce s'a constituit în ziua de 25 Iunie 1869, și-a început activitatea în temeiul programului stabilit în conferința dela Timișoara.

Prof. Dr. A. E. PETEANU

In inimi de moți inverzesc păduri

In inimi de moți înverzesc păduri
și aur e'n gânduri aspre de piatră;
din nou pe văi păzite de munți suri
doina de jale urnește hodina dela vatră.
Dorul românesc înscris de mucenici,
e iarăș cămașă de oțel în timp de obidă
și idealul râvnit e'n piepturi de voinici,
iar temelia țării așteaptă altă cărămidă.

Ion Th. Ilea.

Incertitudine

Profil tremurător, în nesfârșiri de zare
Ai adormit în visul, întins, fără hotare
Și 'n simfonia asta, de aur și lumină,
Ca pe un tainic nufăr, tristețea-mi se închină.

Se sting ca'n alte toamne, suflările din ramuri
Și fâlfâie în aer, aceleași albe flamuri,
Ce-au dus pe-aripi fugare, de negre rândunele
Șirag prelung de doruri și-un sarbăd vis cu ele.

Și mă întreb uimită, de-atât albastru cer —
Când frunzele-s uscate și cânturile pier;
Când pe intinsul toamnei, vâslesc pribeag cocoare,
Ce mi-a'nflorit în suflet?... E primăvară oare?..

Ana Halas.

Calul de lemn

Dorel comandă în fața casei unei armate invizibile. Este cel mai fericit călăreț din tot cuprinsul României-Mari, are calul care era pe vremuri cea mai frumoasă jucărie din vitrina unui mare magazin. Nici un copil n'a trecut nepăsător pe lângă el.

Când i l-a adus bunicul dela București, a rămas încremenit cu degetul la gură, cu ochii extaziați. Avea cap, picicare, coadă ca un cal adevărat și șea ca și șeaua unchiului Doru. Mămică i-a făcut un coif de hârtie și o sabie de carton și el a eșit în fața casei ca să stârnească admirație și invidie în toți copiii din sat.

Agită sabia în aer, duce mâna la coif și comandă: Unu — cinci — Doi — Dlepți!... Malș!

Unchiu Doru are haine cu nasturi de aur și cisme de lac. Ei și?... Și lui îi face mama și dacă nu-i face are să-i scrie lui Moș-Crăciun, adică nu-i scrie că nu știe să scrie, dar are să se roage în fiecare seară până când Moș-Crăciun de colo de sus are să-l asculte și are să-i aducă, căci de-acum înainte are să fie cuminte. N'are să-i mai pună piedecă Mariei când trece cu tava cu farfurii, când bunica o să-l certe, n'are să mai scoată limba; n'o să mai fure dulceață, n'o să mai pună ace cu gămălie pe capra vizitiului și... însfârșit are să fie cuminte așa cum vrea mama. 'Asta până la Crăciun, pe urmă... Doamne Sfinte, doar n'o sta ca și copiii bolnavi: numai bolnavii stau și nu fac nimic. Așa i-a spus bunicul mamei și bunicul e cel mai cuminte om din lume.

Și, în timp ce micuțul călăreț își face promisiuni solemne în vederea unei uniforme, vis-a-vis la geamul unei căsuțe minuscule, doi ochi îl privesc admirativ și o inimă bate, gata să spargă pieptul micuț. E Ionică, copilul văcarului, căruia calul lui Dorel i-a furat liniștea și gândurile. La început o înebunea pe biata mama sa, de cum se scula și până noaptea.

— Mamă, mămă, maaamă, vleau un cal, un cal, un cal ca alui Dolel.

— Facu-m cruce măi băete, cum o să-ți cumpăr, păcatele mele, așa cal?

— Dolel ale... Viau și eu!...

— Da bine mă, tu te semeni cu Dorel?... Păi Boeru, dacă vrea poate să-i cumpere o sută de cai.

— Dece nu cumpeli și tu....

Ionică tace. Deși nu poată să înțăleagă dece Dorel poate să aibă o sută de cai și el nici unul. Dar s'a resemnat. Numai însistă. Stă cuminte la geam și pândește. In capul lui mic trec fel de fel de gânduri grozave. Făcuse planul să roage și el pe Moș-Crăciun nu i-a adus niciodată nimic. In fiecare an se duce numai la Dorel.

Și, în timp ce Dorel, strigă, cântă, e fericit și râde pământului cu tot soarele copilăriei lui, un alt copil de aceiaș vârstă se chinuie. In mintea lui își face loc tot mai precis un gând: să fure calul. A pândit așa, zi după zi, până când Dorel a întrat în casă.

Ionică s'a repezit afară orbit, a luat calul și a încercat să fugă, dar s'a poticnit și a căzut cu genunchii în pietriș și genunchii i s'au unplut de sânge. Nu a simțit nimic. Și cu o trudă peste puterile lui, a dus calul acasă. Și-a lunecat mânuțele murdare pe capul, pe coama calului iubit și nici un copil n'a fost vreodată mai fericit ca el. Dar bucuria n'a durat decât până la venirea mamei.

— Calul?... cum a ajnus calul ăsta aici?... Cine ți l'a dat? Și mama a luat calul fără să mai aștepte răspunsul și i l-a dus lui Dorel. Când s'a întors a găsit pe Ionică plângând.

— După ce m'ai făcut de râsul satului mai plângi, ai?... Iți dau e ție... Dece plângi?...

Și mama ridică amenințător mâna, dar nu dă. Să apleacă și sărută lacrimele c opilului și-i sterge ușor genunchi plini de sânge.

Mia Marian Jaleș

Doină de leagăn

Nani, nani, s'adormi lin
Copilaşul meu senin,
Cu obrajii de răsură...
Şi cu zâmbet nou pe gură...

Cântul mamei să te-alinte
Să creşti mare şi cuminte, --
Pentru ţara ta iubită
Să fii strajă neclintită...

Nani, nani dormi în pace
Zorile pân' s'or desface,
Să presare stropi de soare
Peste vieaţa ta de floare...

Căpătâi din foi de nuci
Ţi-am făcut să mi te culci,
Aşternut din siminic
Să te văd, maică, voinic...

Nani, nani, şi nu plânge
Că 'mbrăci ochii 'n straniu de sânge
Dormi în dulce legănat
Mâine să te scoli bărbat...

Tatăl tău luptă 'n războiu
Să ne apere pe noi, —
De nemernicii streini,
De duşmanii cei haini.

Nani, puiul meu, să cresti
Ca haiducii din poveşti,
Şi în lupte ne'ntrecut
Să fii ţării tale scut...

Iată, noaptea s'a lăsat
Toţi copii s'au culcat;
S'aprind stele 'n slăvi senine --
Dormi că maica-i lângă tine...

V. Popa-Măceşeanu.

Cronică literară

Al. Busuioceanu: Ethos

Izolate de relativismul temporalului, prin valoarea vădită a fiecăruia în parte, articolele dlui Al. Busuioceanu — adunate în în volumul cu titlul „Ethos" — se aşează dela sine în rândul cărţilor de care avem nevoe.

„Eseurile şi articolele, care urmează, au fost scrise între anii 1922 şi 1935 şi au apărut întâi în „Gândirea", sau în alte reviste şi ziare legate de curentul de idei, determinat în literatura noastră de această revistă".

Sensul acestui „ethos", deşi universal, este cât se poate de impregnat cu accentele ethosului naţional, a cărui lumină se revarsă şi peste hotarele linquistice (**„Eminescu în italieneşte"**).

Faţă de această revărsare dela interior către exterior, ne oprim pentru câtva timp, la reuşita prezentare a culmilor streine, în care are părţi, care pe viitor vor învita la consultare, mulţi ochi sătui de drumul steril al atâtor compartimentări de ideologie literară.

Paginile despre poetul american Walt Withman sunt — poate — cele mai bune pe care le avem în această direcţie, mai ales că tot dlui Busuioceanu îi aparţin rândurile, asupra aceluiaş poet, apărute într'o carte veche prin anul 1922. (Nu micşorăm prin aceasta nicidecum, valoarea „Portretelor lirice" ale dlui Ion Pillat, relativ la Walt Withman !)

„Pârvan gânditorul", „Alegenor", „Poeţii Gândirii", frânturi de geniu autohton, cristalizează acelaş fir analitic şi documentat, cu care ne-a obişnuit dl Busuioceanu în toată activitatea eseistică a dsale.

Ultimele două articole, care preced „Epilogul" volumului — **„Un vizionar : Otokar Brezina"** şi **„Poezia de războ : Arturo Marpicati"** deşi legate de perioada trecutului război mondial, prin corespondenţa svârcolirilor metafizice cu timpurile pe care le parcurgem, vor pune multe semne de întrebare poeziei noastre contimporane, precum şi culturii postbelice, care se vor zămisli din învolburările extatice ale românismului biruitor.

„Poezia adevărată, poezia acelei clipe, trebuia să iasă, dintr'o astfel de conştiinţă unanimă, umnl trăită, înăbuşită în resemnare şi în mortificarea individului, dar imens proectată, ridicată până la puteri demiurgice, în desfăşurarea sângeroasă a mulţimilor în luptă".

... şi poeţii noştri, care au ars pe rugul purificării prin eroism, în liniile războiului sfânt, au fiecare câte un „purgatoriu" de redat.

POMPILIU PÂRVULESCU

Cronica plastică

Sculptura lui Romul Ladea

Fără îndoială, sculptorul Romul Ladea reține atenția lumii artistice românești prin originalitatea formelor pe care le dă operelor sale și prin profunziunea concepțiilor sale. Romul Ladea, în sculptura sa, rezolvă problemele mari ale creației autohtone, cu posibilități, care au stârnit deopotrivă admirație și îndoieli. Admirața celor care năzuiesc spre un stil românesc, cel care să conțină toată splendoarea sufletului acestui neam, și îndoiala celor care nu cred în existența spirtualtății autentice românești sau — după cum precizează dânșii — chiar dacă ar fi e mult prea „minoră" ca să poată fi băgată în seamă. Apusul, apusul... numai în apus, visează creatorii noștri, care adesea sunt doctori la Sorbona.

Romul Ldea a fost și el prin apus, dar după toate semnele de până acum, de acolo n'a adus cu el nici un ... curent de artă. A învățat pe la Paris mai mult în muzee decât în școli ceeace îi trebuia pentru orientarea personală asupra creației europene. Dar, întors acasă, a căutat filonul duhului românesc, în structura sufletului său de artist și în folklor. Puternica sa intuiție — artiștii mari sunt cu atât mai personali, cu cât posedă o mai adâncă intuiție asupra lumii și a firii omenești — a găsit în poporul din care face parte ceeace mulți dintre talentații noștri artiști plastici nu au găsit: isvoarele simțirii românești.

De câteori nu și-o fi plecat urechea geniului său ca să audă în adâncurile psihologiei românești gâlgâitul multimilenar al geniului național, să-l poată reda apoi în forme noui, pentru sculptura europeană, dar totatât de vechi pe cât de ascunse au fost în conținutul spiritualității neamului nostru.

Ori încotro s'ar îndrepta creația sa, spre înduioșătorul suflet de mamă al românce, spre majestuozitatea sau mai precis spre monumentalul suflet românesc transilvănean, în „Mama" sau în „Horia", bunăoară, Romul Ladea găsește cuvântul de piatră al daltei sale, care povestește clar despre neamul acesta.

In încreionarea mea de acum, țin să subliniez o remarcă asupra căreia mă simt obligat să fiu cu toată luarea aminte: Romul Ladea lucrează neîntrerupt și pasionat la rezolvarea unui „Iovan Iorgovan", acest prototip mitologic al creației po-

porane. Problemele psihologice pe care și le-a pus sunt multe. Rezolvarea lor, prin unicul mijloc pe care îl are sculptura, forma, stabilește înălțimea până la care se poate urca arta sa.

„Iovan Iorgvan", așa cum îl găsim în faimoasa baladă poporană, a cărei acțiune se desfășoară pe valea Cernei, se reliefează ca erou de epopee românească, nu prin lupta împotriva răului, întruchipat în baladă prin șarpe, ci tocmai prin faptul, că nu-i dă importanță acestui „rău" iar elementul negativ se simte din capul locului inferior puterii mântuitoare a binelui,

Nu intenționăm să facem o analiză a baladei „Iovan Iorgovan". Mărginindu-ne doar la expresia pe care i-o dă sculptorul Romul Ladea, stabilim că în atitudinea operei sale cuprinde toată psihologia țăranului român bănățean: mândru, stă pân pe sine, nu-și face titlu de glorie din vitejiile sale, ci trece nepăsător peste „răul" pe care puterea sufletului său îl învinge ca o consecință firească...

Creator de forme noi în sculptură, luându-și subiecte din spiritualitatea profund și nestricat românească, Romul Ladea, fiu al Carașului, străbate luminos drumurile sculpturii românești, care au un frumos început în chiar opera sa.

Grigore Bugarin.

Cronica muzicală

„Omul“
oratoriu de Filaret Barbu

Literatura muzicală românească s'a îmbogățit cu cel dintâiu oratoriu, opera compozitorului Filaret Barbu dela Lugoj, compus pe versurile poetului Constantin Miu-Lerca. Scris într'o manieră originală, dar păstrând cu sfințenie stilul străvechei noastre strane, oratorul „Omul“ constituie pentru lumea muzicală o dovadă în plus a valorii creatoare — pe care Banatul năzuește s'o dea culturii românești în formele desăvârșite ale artei.

S'ar putea spune despre noi, cum s'a afirmat adesea, că nu cunoaștem țărmurul dragostei când e vorba să susținem ceeace regiunea dăruește culturii românești. Dar nu-i mai puțin adevărat că râvna regiunii noastre își justifică atitudinea prin dorul nemărginit de a fi cât mai utili neamului, de a-l sluji cât mai mult și mai perfect.

In materie de artă Banatul n'a excelat prin asimilarea formelor străine. El s'a impus prin cultul stilului autohton. In muzică exemplele abundă. In sculptură opera lui Romul Ladea este eloquentă; în arhitectură monumentala concepție realizată în bisericile lui Victor Vlad, stăpânește; în poesie, toată frământarea unei generații, cea de azi, se consumă pe rugul aceluiaș dor.

D. Filaret Barbu, credincios frumuseților găsite în albia neamului românesc din Banat, n'a contenit și n'a șovăit mai ales, să se situeze printre făuritorii de frumuseți românești la locul pretins de valoarea izvoarelor inspirației sale, să cuprindă cu puterea talentului său toată gama genurilor de creație muzicală. In piesele mai mici a dat un strălucit examen la concertele din țară și străinătate.

Oratorul „Omul“ a fost primit pentru prezentare de către ansamblul Operei Române din Cluj la Timișoara.

Faptul în sine vorbește suficient despre valoarea lucrării.

Nu mic este interesul publicului pentru cel dintâiu orator pentru cor, soli și orchestră, reprezentat de către ansamblul Operei. Debutul d-lui Filaret Barbu, cu acest gen de muzică, este așteptat nu numai cu simpatia de care se bucură autorul, ci și cu dorința ca așteptările să fie încununate de entuziasmul pe care îl poate stârni o operă frumoasă.

Grigore Bugarin

Cronica științifică

Necesitatea unui Institut de Biologia Națiunii

(Revista Transilvania—Sibiu)

Lucrarea Dlui Dr. A. Voina constitue subiectul unei comunicări făcute la Academia de științe, la 17 Decemvrie 1941 și a cărui rezultat nu-l putem prevedea decât favorabil.

L-am expus aci pentru ca marele publiic să ia cunoștință despre aceasta, mai ales că are scopul să cointereseze în problemele de etnobiologie pe toți românii, dar mai ales pe acei cari prin activitatea lor pot influența capitalul biologic al națiunii.

Nu vom putea învinge și situa alături de marile națiuni, decât promovând calitățile noastre biologice, moștenite dela doi strămoși puternici : Dacii și Romanii.

Voi expune rostul înființării și preocupările acestui institut așa cum a fost tratat în lucrarea Dlui Dr. A. Voina.

In urma desmembrării țărilor democratice, cari erau conglomerate de națiuni și prin trezirea conștiinței naționale, se ridică tot mai mult imperativul creierii statelor naționale în limita hotarelor firești. Aceasta cere însă, o luptă dârză față de concurența altor națiuni și care se câștigă numai printr'un număr cât mai mare de valori biologice.

Noi, românii, fiind așezați la o răscruce istorică, suntem nevoiți să ne controlăm și promovăm aceste valori. Poporul nostru, are calități biologice latente nevalorificate, dar măcinate de cauze cari trebuesc înlăturate pentru a putea propăși potrivit acestor calități. Suntem un popor fertil, cu toate acestea, excedentul natural este inferior puterii de reproducere.

Cauzele cari reduc capitalul nostru biologic sunt nenumărate și chiar cunoscute. Este nevoie însă a fi cercetate printr'un plan de acțiune generală și unitară, cuprinzând toate funcțiunile biologice ale națiunii și căutarea de soluțiuni de remediere.

Cercetări amănuntite s'au făcut în ce privesc bogățiile geologice, zoologice și botanice ale pamântului românesc.

Limba românească a fost cercetată în cele mai subtile forme, fiind cuprinsă într'un Atlas linguistic.

Istoria Românilor a reușit să lumineze cele mai obscure fapte a trecutului nostru.

Etnografii folcloriștii, sociologii și statisticienii, la rândul lor, cercetează înfățișările poporului român, din toate punctele de vedere, ajungând la rezultate optime.

In ce privește însă cunoașterea națiunii ca ființă, entitate bio-

logică s'a făcut foarte puțin. Poporul român, vorbind aceiași limbă, având aceleași aspirații, fiind sub influența acelorași împrejurări cosmice, formează o entitate biologică inseparabilă, cu morfologia, fiziologia și patologia sa proprie, deosebtă de alte națiuni.

Ca și toate viețuitoarele, omul este supus acțiunii a o mulțime de factori externi ca mediul, climatul, solul alimentația, cari pot avea o influență mai mult sau mai puțin bună, producând modificări patologice ființei sale.

Aceste modificări patologice constitue preocuparea medicinei curative, ramură a biologiei aplicate, care studiază manifestările vitale în toată complexitatea ei.

Medicina curativă a luat un avânt foarte mare. Studiind însă mai mult individul, a neglijat în parte socialul. Pentru capitalul românesc are o contribuție foarte folositoare. Singură însă, nu este suficientă. Este nevoie de colaborarea tuturor indivizilor și mai ales al acelora cari se ocupă de educțaia tineretului, de sănătatea fizică și sufletească.

În acest scop, toți aceștia trebuie să fie pregătiți pentru a cunoaște bine constituția noastră etnobiologică. Trebuie creată o nouă mentalitate, care să prețuiască omul după valoarea sa biologică și nu după productibilitatea sa materială, punând familia în centrul preocupărilor sociale. Trebuie creată noțiunea de răspundere față de nevoile biologice ale națiunii.

Această mentalitate și răspundere se poate face printr'o educație sistematică, începând din școlile primare. Educația se va face de către învățători și profesori, începând cu educația sanitară, îmbrățișând toate domeniile de viață a națiunii.

Biologia națiunii, pentru a putea fi făcută cunoscută, trebuie să fie bine cercetată din punct de vedere științific. Deci, este nevoe a se crea și la noi, o instituție științifică, unde diferitele probleme etnobiologice să fie studiate amănunțit.

Înființarea unui asemenea institut a fost preconizată de către Dl Prof. I. Moldovan, conducătorul școalei de eugenie și biopolitică din Cluj. Propusă a fi o „Academie biopolitică" și apoi ca „Facultate de etnologie și biopolitică" care să desăvârșească „cunoașterea realității noastre etnice și studiul organizațiunii de stat".

La noi, există instituții, cari studiază biologia umană, dar se ocupă numai de individul bolnav și nu de cel sănătos și de cauzele cari influențează sănătatea. Avem instituții de medicnă curativă și preventivă, conduse de profesori a căror reputație a trecut granițele țării, dar nu avem institute unde să se cerceteze biologia și perfecționarea națiunii.

Ca și în patologia individuală, trebuie să se cunoască bine morfologia, fiziologia și patologia unității biologice a națiunii, pentrucă numai așa se poate aplica cu efect terapeutica etnobiologică.

Studiul morfologiei națiunii se face de către institutele de biologie națiunii, după criterii bio-antropologice, având ca element hotărîtor factorul rasial. In ce privește compoziția noastră rasială, avem foarte puține date. Studii vechi în acest sens s'au făcut mai

mult de către antropologi streini, noi ne având decât un număr restrâns. Aceste constatări însă, fiind făcute pe elemente izolate, nu pot avea valoare pentru întreaga naţiune.

Funcţiunile de viaţă (fiziologia) diferă dela o naţiune la alta. Cuprinde fenomenele demografice şi condiţiile de viaţă. Date privitor la demografia cantitativă a poporului român sunt destule, în urma recenzemintelor din anii 1930 şi 1941. Condiţiile de viaţă însă a populaţiei din mediul rural şi urban şi mai ales alimentaţia nu au fost prea mult cercetate. Deasemenea, studiul igienei personale, locuinţei, muncii, odihnii şi surmenajului este foarte lacunar, deşi are o importanţă mare căci ne poate explica anumite stări patologice.

Institutul de biologia naţiunii, va trebui deci să se ocupe cu cercetarea tuturor problemelor cari privesc fiziologia cât şi patologia naţiunii. Studiind fiziologia va putea astfel explica diferite aspecte ale patologiei naţiunii, determinate în mare parte şi de starea culturală şi de simţul de solidaritate socială.

Mama şi copilul fiind elementele esenţiale ale naţiunii, patologia cu privire la ei va forma studiul de căpetenie. Etnobiologia pentru ca să înlăture neajunsuri ce decurg pentru viitorul naţiunii, depistează şi previne factorii disgenici ereditari şi câştigaţi, între cari şi bolile sociale.

Institutul de biologia naţiunii face nu numai cercetări etnobiologice ci serveşte şi ca „aşezământ de ştiinţă aplicabilă", întocmai ca Institutul naţional de zootehnie, care pe lângă cercetări ştiinţifice face şi educaţie şi propagandă pentru creşterea, îmbunătăţirea şi apărarea sănătăţii animalelor.

Prin urmare Institutul de biologia naţiunii se ocupă de indivizii constituiţi în familie care este elementul fundamental al naţiunii, sub toate aspectele. In acest scop se ocupă cu problemele privitor la „îndepărtarea dela procreaţie a elementelor care degradează patrimoniul biologic al naţiunii şi de selecţionarea valorilor biologice pe căi intelectuale şi procreative".

Institutul are şi un scop educativ şi anume, va face educaţia etnobiologică a tuturor acelora cari prin activitatea lor, au mai mult sau mai puţin influenţă asupra capitalului biologic naţional. Aceştia sunt toţi acei, cari aspiră la funcţiuni de conducere în culte, învăţământ, sănătate, administraţie publică, justiţie, finanţe, industrie, comerţ, artă şi agricultură. Numai după ce vor cunoaşte „structura, funcţiunile şi suferinţele naţiunii", vor putea fi folositori naţiunii. Să fie toţi obligaţi la audierea cursurilor de etnobiologie, paralel cu pregătirea lor profesională. In acest scop, e bine ca Institutul de biologia naţiunii să funcţioneze în Universităţi, în strânsă legătură cu facultăţile respective.

Dr. HALMAGIANU-POPA

Insemnări

Expoziția retrospectivă a cărții, artei plastice și grafice din Banat

Din activitatea Asociației scriitorilor români bănățeni, remarcăm îndeosebi, expoziția retrospectivă a cărții, artei plastice și grafice din Banat, — organizată în Decemvrie 1941.

Gândul nostru, în această direcție, se îndreaptă spre latura valorii creatoare a Banatului. In comparație cu manifestările altor neamuri conlocuitoare, Banatul și-a justificat prioritatea românească și în ceeace privește creația spirituală, răspunzând stfel, oricăror însinuări de ori și ce natură ar fi, cu adevărul pus la vederea tuturor.

Nu insistăm asupra lipsurilor acestei expoziții pregătite în grabă și cu slabe mijloace materiale. Chiar incomplectă, ea a vorbit hotărîto ! Dar insistăm asupra organizării unei atari expoziții, sprijnită de autorități, în care să se cuprindă tot ce are Banatul ca valoare spirituală.

Asociația scriitorilor români bănățeni, desubt președinția dlui ing. Virgil Birou, a făcut o faptă românească demnă și cu răsunet de lungă durată.

*

Revista „LUCEAFĂRUL ASTREI BĂNĂȚENE" după o întrerupere silită de împrejurări, își continuă apariția. Ne vom sârgui ca ca număr de număr să fim la datorie, în primele linii de luptă, pentru afirmarea românității bănățene.

„Astra Bănățeană" își deschide larg și cu toată bunăvoința porțile sale talentelor veritabile ale Banatului, așa cum s'a manifestat și până acum. Nu avem înaintea ochilor noștri decât marea și eterna poruncă : promovarea spiritualității românești, în general și a spiritualității românești din Banat în special.

Prin revista „Luceafărul Astrei Bănățene" dorim să întindem puntea de trecere a creației românești din Banat în conștiința și cultura românească de pe întreg cuprinsul țării.

In tot ceeace privește redacția revistei „Luceafărul Astrei Bănățene" se v aadresa dlui Grigore Bugarin.

Partea oficială

Raportul general

de activitatea „ASTREI BĂNĂŢENE" pe anul 1940/1941.

Anul de activitate 1940—41 a început într'o atmosferă apăsătoare. Imediat după Adunarea Generală din 7 Iulie 1940, am pierdut Basarabia şi Bucovina de Nord, iar în Septembrie am pierdut o parte din Ardeal.

In această atmosferă, luminată numai când şi când de câte o licărire, unica nădejde a noastră a rămas în înţelepciunea Conducătorului Statului.

In astfel de împrejurări „ASTRA BĂNĂŢEANĂ" a fost silită să-şi restrângă activitatea din anii trecuţi. Dar oricât de stânjenită „Astra Bănăţeană" a căutat să satisfacă tot ce i-a stat în putinţă.

I. EDITURA „ASTREI BĂNĂŢENE"

In Editura „Astrei Bănăţene" au fost publicate în cursul anului precedent, cu cheltuelile editurei două lucrări de valoare pentru cultura Banatului :

1. „Oameni şi lucruri din Caraş" de inginer Virgil Birou.
2. „Literatura bănăţeană până la Unire" de Dumitru I. Suciu.

Alte manuscrise au fost amânate pentru timpuri mai prielnice.

II. REVISTA „LUCEAFĂRUL"

Revista „LUCEAFĂRUL" a continuat să apară câtva timp în redacţia sa reorganizată. Insă din cauza apatiei tocmai a acelora, pentru cari s'a făcut reorganizarea, revista momentan stagnează. Recent a fost trecută în îngrijirea Secretariatului, respective a D-lui Grigore Bugarin, ajutor de secretar.

III. GAZETA „LUMINĂTORUL"

Credincioasă tradiţiei „Astrei" Centrale, de a satisface şi nevoile sufleteşti ale ţărănimii, „Astra Bănăţeană" a înţeles să-şi îndeplinească această datorie, punând la dispoziţia sătenilor bănăţeni o gazetă redactată anume pentru ei.

Din cauza evenimentelor ce s'au succedat, gazeta a trebuit să-şi suspende apariţia.

IV. ZIARUL „DACIA"

Ziarul „Dacia", ce apare şi acuma sub egida „Astrei Bănăţene", a luat naştere din necesităţi binecunoscute tuturora. S'a simţit nevoia unui cotidian obiectiv şi neîncadrat în nici o politică, un ziar de ideologie curat românească aci, în Metropola Banatului, care să ridice şi prestigiul ziaristului român din Timişoara, faţă de atâţi ziarişti minoritari. Astfel a apărut ziarul „Dacia" până către mijlocul lunei Octomvrie 1940, când a trebuit să-şi închidă coloanele ca apoi să reapară în luna Aprilie 1941, la însăşi dorinţa Onoratului Minister al Propagandei Naţionale. Faptul că i s'a cerut „Astrei Bănăţene" patronajul ziarului „Dacia", constitue o dovadă de apreciere a demnităţii, a afirmării conştiinţei naţionale şi a nevoii de a ridica nivelul presei româneşti în acest colţ de ţară.

De fapt ziarul „Dacia" şi-a păstrat întotdeauna conduita sa aşezată pe planul intereselor naţionale, culturale şi creştineşti, evitând orice chestiuni personale.

Faţă de evenimentele mari din primăvara şi vara anului 1941 ziarul „Dacia" şi-a îndeplinit misiunea în cadrele posibilităţilor de libertate admisă de cenzură. A ţinut la curent publicul cu problemele teritoriilor liberate de sub stăpânirea jugoslavă: Timocul şi Banatul fost sârbesc, lămurind toate problemele etnice, economice şi culturale ale acestor două ţinuturi.

Cu toate greutăţile întâmpinate, ziarul „Dacia" continuă să apară păstrându-şi conduita nepărtinitoare şi desinteresată.

V. „ASTRA BĂNĂŢEANĂ" PESTE HOTARE

„Astra Bănăţeană" a întreţinut şi anul acesta legăturile cu fraţii noştri din fosta Iugoslavie. Mai mult ca oricare instituţiune ea a fost prezentă la datoria sa de acolo.

A menţinut contctul permanent cu membrii ei din fostul Regat iugoslav, a pregătit echipele de propagandă care urmau să se deplaseze în cele două provincii: Timocul şi Banatul fost iugoslav, a votat 100.000 Lei pentru tipărirea şi cumpărarea cărţilor şi broşurilor necesare propagandei pentrru pegătirea sufletească a fraţilor noştri în vederea momentului, când se vor putea şi ei bucura ca şi noi, precum şi pentru deplasarea echipelor de propagandă.

„Astra Bănăţeană" regretă că aceste pregătiri n'au putut fi transformate în fapte din cauza evenimentelor cari au intervenit la graniţa noastră de la Răsărit.

VI. CONFERINŢELE „ASTREI BĂNĂŢENE"

In cadrul ciclului de conferinţe publice, organizate de către Asociaţiile culturale din Timişoara, împreună cu conducerea Muni-

cipiului, ţinute în sala festivă a Liceului Comercial din localitate, „Astra Bănăţeană" şi-a dat contribuţia cu următoarele conferinţe :

a) Dl prof. univ. Dr. Alex. Borza: Alba Iulia—Apullum în timpul stăpânirii romane, la 5 I. 1941.

b) Dl. prof. univ. Petre Sergescu : Din viaţa matematicei româneşti. la 13 III. 1941.

c) Dl protopop Dr. Ştefan Coroianu : Lupta între popoare pentru întâietatea culturală, la 23 III. 1941.

d) Dl profesor secundar : Traian Topliceanu: Educaţia tineretului, la 3 IV. 1941.

e) Dl inginer Andrei Mălăiescu: Noui posibilităţi de utilizare a lemnului ca materie primă în industrie, la 6 IV. 1941.

Restul de conferinţe pregătite n'au putut fi ţinute din cauza dispoziţiunilor legale din luna Aprilie 1941.

VII. DIFUZAREA DE BROŞURI

„Astra Bănăţeană" a difuzat prin despărţămintele sale până la cele mai umile cătune mii de broşuri, primite dela Ministerul Propagandei Naţionale, făcând cunoscute problemele mari şi actuale ale neamului, atât ştiutorilor, cât şi neştiutorilor de carte, cari la întrunirile Cercurilor şi Căminurlor culturale au putut primi încredere în stăpânire şi în armata glorioasă a noastră. Prin aceasta asociaţia noastră a contribuit în timpurile grele de azi la întărirea conştiinţei civice, sociale şi naţionale.

VIII. BIBLIOTECI PENRU SPITALURILE MILITARE DIN BANAT

„Astra Bănăţeană" n'a precupeţit nici o jertfă şi a fost întâia la îndeplinirea datoriei sale spirituale de a se îngriji de hrana sufletească a soldaţilor noştri răniţi. Ea a contribuit la alinarea durerilor şi la înălţarea spirituală a ofiţerilor, subofiţerilor şi soldaţilor răniţi sau bolnavi din cele 10 spitaluri militare din oraşele Timişoara, Lugoj, Caransebeş. Orşova, Arad şi Turnu-Severin, trimiţându-le până acum 1568 cărţi şi broşuri imediat după înfiinţarea acestor spitaluri.

Din adresele primite dela domnii comandanţi ai acestor spitaluri se desprinde o justă şi măgulitoare apreciere a acestui dar, la aparenţă modest, în realitate însă tot atât de necesar răniţilor ca şi hrana trupească.

Răniţii prezenţi şi viitori din aceste spitaluri au găsit şi vor găsi mângâerea şi alinarea durerilor lor în aceste cărţi potrivite nevoilor lor sufleteşti.

IX. ACTIVITATEA DESPĂRȚĂMINTELOR

Importanța Asociației „ASTRA" și implicit și a „Astrei Bănățene", a fost și mai ales va fi tot mai mare pe teren, la despărțăminte, căminurile și cercurile culturale de țară, unde zac rezervele nesecate ale neamului nostru.

In această privință dacă centrul nostru a răbdat toate greutățile și neplăcerile cu resemnare și tăcere, păstrându-și conduita de demnitate și conștiința curată a unei munci pur idealiste, altruiste și nerăsplătite de nimeni: unele despărțăminte n'au răspuns la apelul timpului, ce ne cere tuturora o muncă solidară românească și creștinească, o abnegație desăvârșită, o abandonare a sensibilității personale și o identificare complectă cu marile interese ale neamului.

Din cele 20 de despărțăminte și o secție antialcoolică ale „Astrei Bănățene" abia 8 și-au ținut de datoria lor ca să-și înainteze rapoartele de activitate pe anul expirat 1940—41.

Centrul este în perfecta cunoaștere a greutăților întâmpinate în cursul anului precedent, în desfășurarea activității lor.

De aceea cu atât mai mult știe aprecia modesta, dar binevoitoarea și frumoasa activitte a acelora, care au lucrat și ne-au raportat activitatea lor, precum speră că și acele secții și despărțăminte cari n'au trimis rapoarte, își vor fi făcând și își vor face datoria.

1. **Despărțământul Central.** Despărțământul Central înregistrează 38 conferințe la țară și 3 la Timișoara. Aceste conferințe se datoresc toate corpului didactic și clerului, ele au fost ținute în cadrele celor 34 serbări cu program artistic național și educativ, pregătit tot de către membrii corpului didactic cu elevii și cu corurile țărănești. Doar una la Timișoara a fost pregătită și ținută de către Școala Normală din Timișoara.

2. **Despărțământul Caransebeș** are la activitatea sa 11 conferințe, ținute în Caransebeș și 18 la sate, ținute toate de către aceeași membri ai corpului didactic secundar din Caransebeș.

Despărțământul dispune de Cooperativa „Frăția", înființată la 27 I. 1941, cu un capital de 270.000 Lei, din veniturile căruia a sprijinit Căminul cultural, a plasat refugiații, a înființat o colonie de 100 refugiați (copii), a consolidat cercurile culturale din Obreja și Borlova, a contribuit la combaterea mortalității infantile și a tuberculozei ei.

3. **Despărțământul Moldova Nouă.** Prin faptul că acest despărțământ e condus de către dl prim-pretor Mihai Grivei, care are posibilitatea și datoria de a se deplasa pe teren, a fost organizat și dirijat rațional spre activități multiple și corespunzătoare nevoilor timpului. Amintim câteva dn ele :

Despărțământul a donat 700 de pachete soldaților a plasat soldații, au fost în trecere pe acolo, a întreținut 3 cantine școlare dând hrană la 75 copii săraci, posedă 3 aparate de radio, unde se fac audiții în cadrele Cercurilor culturale și unde se fac și ședințe

de lectură și se împart cărți țăranilor, au ajutat familiilor celor mobilizați cu lucru la câmp, cu porumb, cu furaje, iar familiilor sărace le-au distribuit haine.

Pentru această activitate de asistență socială, despărțământul merită laudă. Despărțământul înregistrează încă 27 conferințe și 27 serbări.

Despărțământul Ciacova a dat armatei 3 kg. lână spălată, 6 m. pânză și 2 pieptare, precum și 282 cărți legate pentru spitalurile militare de soldați răniți.

Despărțământul Lugoj a activat mai mult la centru prin conferințe și șezători artistice. Au fost organizate 8 conferințe și 8 șezători. Iar dl președinte al despărțământului, Dr. Aurel Peteanu, a reprezentat „Astra Bănățeană" la comemorarea de o sută de ani dela moartea poetului german Nicolae Lenau, la Lenauheim, în ziua de 6 August 1940.

Despărțământul Orșova a raportat că n'a putut activa din cauza împrejurărilor.

Despărțământul Lipova a raportat că dl Sever Bocu, a ținut o conferință la Lipova.

Despărțământul Oravița cu 92 Cercuri culturale a distribuit 2 biblioteci la 2 cercuri culturale. Are în total 42 biblioteci, iar biblioteca centrală dispune de 2500 volume de cărți. Are abonate 6 reviste, dintre cari 1 străină.

Centrul Cultural și Artistic din Șoșdea de sub conducerea țăranului Nicolae Peia, a continuat activitatea, deplasându-se și anul precedent în turnee pe la țară. In 1941 n'a mai putut activa din motivul că membrii cercului au fost mobilizați.

Secția antialcoolică și Secția Temperanței, fuzionate sub conducerea dlui Ciucur au activat foarte frumos și anul precedent, combtând flagelul alcoolismului.

In total cele 8 despărțăminte care au raportat au ținut 84 conferințe și 91 serbări cu program artistic.

Nu știm cum au activat celelalte despărțăminte care nu și-au înaintat rapoartele, cu toate că au fost solicitate de mai multe ori.

Ne-a fost anunțată încetarea din viață a următorilor membri mai marcanți:

Din Despărțământul **Caransebeș** : 1) Dr. Petru Barbu, fostul director al Academiei Teologice din Caransebeș. 2) Inginer Petru Fotoc, Insp. General al Comunității de avere.)3 Gheorghe Bona, vicepreședinte al Soc. Rom. de cântări din Caransebeș. 4) Teodor Dragomir, fost preș. al Căminului cultural din Caransebeș.

Din Despărțământul **Lugoj** : 1) Protopopul Ioan Țiucra din Lugoj. 2) Poeta Mia Cerna din Lugoj. 3) Prof. Dr. Vasile Lohan. 4) Pictorul și prof. Virgil Simionescu, din Lugoj.

Cutremurați și sdrobiți sufletește la începutul activității anului expirat, mângâiați numai de câteva momente limpezi în cursul lui, dar cu încrederea neclintită în înțelepciunea M. S. Regelui Mihai I. și a Conducătorului Statului și în vitejia și izbânda gloriosei noastre armate, încheiem anul de activitete, redusă din cauza împrejură-

rilor cu nădejdea că Bunul Dumnezeu ne-a încercat pentru multele noastre întrelăsări, dar ne-a dat și mângăierea și satisfacția de a trăi cele mai glorioase fapte ale Neamului nostru și ne va răsplăti jertfele mari aduse pe altarul Patriei și al Creștinismului prin reîntregirea totală a Neamului nostru și a hotarelor, prencum și prin o consolidare internă.

Dea Bunul Dumnezeu ca Tânărul, dar Gloriosul Nostru Rege, Mihai I. și bărbatul providențial, care este Mareșalul Ion Antonescu, să fie tot așa de norocoși în opera de refacere internă a Statului, pe cât de glorioși au fost, sunt și vor fi pe câmpurile de luptă.

Iar „Astra Bănățeană", fiica „Astrei" mari, să-și lege numele de veșnicia Neamului Românesc de pe meleagurile acestea întregite.

Președinte,

SABIN EVUȚIAN

Secretar

Prof. NIC. JUCU